

Hulda Garborg

Kvinden skabt af Manden

Studie af en Kvinde

(I Anledning af Dr. Otto Weiningers Bog:

«Geschlecht und Charakter»)

bokselskap.no/OsloMet
i samarbeid med Nasjonalbiblioteket
Oslo 2022

bokselskap.no/OsloMet/Nasjonalbiblioteket, Oslo 2022

Hulda Garborg: *Kvinden skabt af Manden*

Teksten i bokselskap.no følger 7. opplag 1904 (Kristiania/Aschehoug).

Digitaliseringen er basert på fil mottatt fra Nasjonalbiblioteket (nb.no).

Korrekturlest og tilrettelagt av OsloMet-studentene Ole-Jørgen Haugen og Alexandra Emilie Lindh og Erik Silkoset, høsten 2021.

Teksten er lastet ned fra bokselskap.no

Als der Mann sexuell ward, da schuf er das Weib.

Weininger.

Als selbst technisch ist das Menschheitsproblem nicht lösbar für den Mann allein; er muss die Frau mitnehmen auch wenn er nur sich erlösen wollte, er muss sie zum Verzicht auf ihre unsittliche Absicht auf ihn zu bewegen suchen.

Weininger.

Indledning: Dr. Weininger og hans Værk

Dr. Otto Weininger blev født i Wien 3die April 1880, og var altsaa endnu ikke 24 Aar, da han 4de Oktb. 1903 døde for egen Haand sammesteds.

Hans store psykologisk-filosofiske Værk «Geschlecht und Charakter», udgivet kort før hans Død, forbausede den literære og videnskabelige Verden. At dette umaadelig lærde, vældige Værk var en Tyveaarings Arbeide syntes ufatteligt; men hans pludselige Død bragte etslags Løsning. Hele den tidlig udviklede, geniale Mands Liv var koncentreret i dette Værk, kulminerede og sluktes i det. «Han døde for sit Værk, paa det at dette skulde leve.»

Mindre glimrende end Nietzsche, og i mange Maader hans Modsætning, men grundigere og mere ubarmhertig konsekvent,^[2] kom han og svandt som denne – lig et Stjerneskid i Natten. Og hans Navn fløi, som for nogle Aar tilbage den ulykkelige Nietzsches, i utrolig kort Tid ud over Tysklands Grænses.

Weininger havde tidlig gennemgaaet mange aandelige Kriser og med Begeistring sluttet sig til forskellige Filosofer, indtil han endte hos Kant. Plato og Kant elskede og beundrede han lige til sin Død høiere end alle andre, paa Grund af deres yderliggaaende Dualisme.

For Nietzsches «Zarathustra» var han varmt begeistret. Dens herlige Naturstemninger henrev ham; men Nietzsches Ethik tog han ikke alvorligt.

Weininger var ogsaa sjelden musikalsk, og ansaa Wagner for Menneskehedens største Kunstner overhovedet.

Ved Siden af Wagner, Kant og Goethe satte han Henrik Ibsen som en af Menneskehedens største Aander. «Peer Gynt» finder han «dybere og mere altomfattende end noget Drama af Shakspeare» og «i Gjennemførelsens Magt» at staa langt over Goethes «Faust».

«Ibsens Digtning er Kants Filosofi – ingen anden, kun Kant og Ibsen har taget ^[3] Sandhed og Løgn som de dybeste etiske Problemer.»

Ogsaa Hamsun satte han meget høit. Om «Pan» siger han, at denne Hamsuns Bog maaske er den skjønneste Roman, som overhovedet er skrevet. Weininger beherskede til Fuldkommenhed 5 levende Sprog, og det ene var Norsk, saa han kjendte meget af den nyere norske Literatur.

– Af Fødsel var Weininger jøde, men gik et Par Aar før sin Død over til Kristendommen (Protestantismen), og der var, næst Kvinden, neppe noget han hadede mer end Jødedommen. Men ligesom hans Had og Foragt ikke gjælder «Kvinderne», men «Kvinden»(das Weib), saa gjælder det heller ikke «Jøderne» som Race eller Nation, ikke deres Trosbekjendelse eller Literatur, «men Menneskene overhovedet, forsaavidt de har Andel i Jødedommens platoniske Idé».

I uafbrudt anstrengende Hjernearbejde og en opslidende Kamp mellem sin «onde Natur»^[1] og sin sædelige Stræben, bukkede Weininger tilsidst under. Kort før sin Død skrev han, at han dræbte sig «for ikke at [4] maatte dræbe en anden». Og i den Bog, som blev udgivet efter hans Død, «Über die letzten Dinge», skriver han bl. a. om Selvmord: «Det anstændige Menneske gaar selv i Døden, naar det føler, at det bliver absolut ondt; det simple Menneske maa tvinges til Døden gennem en retslig Dom. – – For det anstændige Menneske er Følelsen af dets Umoralskhed lig en Dødsdom.»

Weiningers Arbeidskraft var enorm, tiltrods for at han led under Hjertekramper og epileptiske Anfald. Om denne sin Sygdom skriver han selv: «Er ikke Epilepsi Forbryderens Ensomhed? Falder han ikke, fordi han ikke længer har noget at støtte sig til?»

Om Arten og Graden af de «forbryderske Anlæg», som Weininger i saa høi Grad tillægger sig, kan man ikke gjøre sig noget klart Begreb hverken efter hans Bøger eller den korte Biografi, som følger den sidste af dem. Man faar derimod et stærkt Indtryk af, at han stillede overmenneskelige Fordringer til sig selv, som til hele Menneskeheden.

*

[5] Om «Geschlecht und Charakter» skriver August Strindberg: «– en frygtelig Bog, som dog sandsynligvis har løst det sværeste af alle Problemer. – – Jeg stavede, men han satte sammen. *Voilà un homme!*»

Og de fleste vil sikkerlig være enige med Strindberg i, at Weiningers Bog er frygtelig, og hundrede Gange maa man under Læsningen udbryde: Ja, i Sandhed,

Voilà un homme! Maaske vil dog Kvinderne, hvem denne brutalt energiske, udoover og ovenover alle verdslige Hensyn førte «prinzipielle Untersuchung» i første Række gjælder, tilføie: nei, ikke «en Mand», men «Manden», Manden i hele sin Brutalitet og Egoisme!

– I Forordet til sin Bog siger Dr. Weininger: «Denne Bog vil rykke Forholdet mellem Kjønnene ind i et nyt Lys. – – Hvor Fremstillingen bliver antifeministisk, og det er den næsten altid, der vil heller ikke Mændene med fuld Overbevisning bifalde den: deres sexuelle Egoisme lader dem altid heller se Kvinden saadan, som de vil have hende, som de vil elske hende.

Og hvorledes skulde jeg ikke først og fremst være fattet paa det Svar, Kvinderne selv vil have til min Dom om deres Kjøøn?

[6] At Undersøgelsen tilsidst vender sig mod Manden og tilmaaler ham den største Skyld – om end i dybere Forstand end Kvindesagskvinderne aner – det vil lidet nytte dens Forfatter.»

Nei, thi det kan i Sandhed heller ikke nytte Kvinderne. Naar Dr. Weininger efter sine Theorier tilslut konsekvent udsletter Menneskenes Børn fra Jorden, saa har han dog alligevel sendt Manden afsted med Gud og Æren; men hvorledes er ikke vi elendige Kvinder kommet afsted!

– Weininger skriver engang efter Fuldførelsen af sin Bog: «Hvad jeg her har fundet, vil ikke smerte nogen anden saa dybt som mig selv», og videre «denne Bog betyder en Dødsdom; enten træffer den Bogen eller dens Forfatter.» At han, som der er sagt, led af Stormandsgalskab, faar man Indtryk af ved følgende Ytring af ham: «Der er tre Muligheder for mig: Galgen, Selvmord eller en Fremtid saa glimrende, at jeg slet ikke vover at forestille mig den.»

Dunklere er følgende Udtalelse nogle Dage før han dræbte sig: «Alt, hvad jeg har skabt, maa gaa tilgrunde, fordi det skabtes med ond Vilje; maaske med Undtagelse af, at Gud, eller det Gode, ikke rummes i [7] nogen enkelt Ting i Naturen, at det Sædeliges Symbol (das Symbol des Sittlichen) kun kan være det Skjønne, kun hele Naturen.»

Hvori bestod denne «onde Vilje»?

«Det nyeⁿ² Lys», hvori Dr. Weininger har rykket Forholdet mellem de to Kjøen, aabner i Virkeligheden Veie til Forstaaelse af mangt og meget gaadefuldt baade i Mandens og Kvindens Psychologi, og giver et nyt, interessant Grundlag for Forstaaelsen af de forskjellige Tiders Emancipationsforsøg.

Dog vil neppe mange endnu formaa at følge Forfatteren til de yderste Konsekvenser af hans Theori.

Men hans Theori er denne: Der er *intet absolut mandligt* Individ, og *intet absolut kvindeligt*. I hver Mand er noget af Kvinde, og i hver Kvinde noget af Mand. Der gives utallige Trin mellem Mand og Kvinde – sexuelle Mellemløber. [8] «Ethvert Individ har saa meget af kvindeligt, som det mangler af mandligt.»

Enhver Kvinde er da altsaa en Blanding af Mand og Kvinde – af Faktorerne Q. og M. i forskjellige Forhold. F. Ex. Q. 90, M. 10, Q. 70, M. 30. Men Kvinder, som har mer af Elementet Mand i sig end 49 eller i Høiden 50, er sjeldne og trænger særskilte Undersøgelser.

«Efter Erfaringen gives der ikke Mand og Kvinde, kunde man sige, men kun mandligt og kvindeligt. Et Individ A. eller et Individ B. tør man derfor ikke mere betegne som Mand eller Kvinde, men de bliver at bestemme efter de Brøkdele de har af *begge*.»

Forfatteren, der ligesom Tolstoj (sml. «Kreutzer-Sonaten») har fattet et levende Had til det erotiske i Livet, som Aandens Fiende, ser i Menneskeslægtens Deling i Mand og Kvinde Livets store Fordærvelse og Styghed, og sætter en *neutral Fællestype* som det store Maal. Men det er Mandens Type, som skal og maa naaes. Kvinden maa udryddes som Kvinde. «Da Manden blev *sexuel*, skabte han Kvinden. – Han skabte hende og skaber hende altid paa ny, saa længe han endnu er *sexuel*. *Kvinden er Mandens Skyld*.»

[9] For at Kvinden kan forsvinde, maa altsaa Manden blive kysk. Det er Weiningers strenge Krav til «Guds udtrykte Billede» (det absolute *Noget* i Modsætning til det absolute *Intet* = Kvinden).

«Kvinden er Sexualitetens Prestinde» (og Weininger skiller skarpt mellem Sexualitet og Kjærlighed), «hun vil Manden som Middel til Lyst eller til Barn, og hun vil *selv* benyttes af Manden som Middel, som en Ting, et Objekt. Som hans Eiendom vil hun behandles, forandres og omformes af ham efter hans Forgodtbefindende.» Men ingen skal lade sig bruge af en anden som Middel i en

bestemt Hensigt, mener Weininger; det hjælper ikke, at Kvinden ønsker det og intet andet af Manden. Det er Mandens Pligt at modstaa Kvindens Begjær.

– Naar Manden bliver kysk, og Kvinden som Kvinde er udryddet, vil det komme til at se anderledes ud paa Jorden; men det er altsaa hvad Forfatteren stiller som det høie Maal. Han skriver tilslut derom:

«Men allerede Augustinus maatte, da han forlangte Kyskhed af alle Mennesker, høre den Indvending, at i det Tilfælde vilde Menneskeheden inden kort Tid være forsvunden fra Jorden. I denne Frygt ligger [10] ikke alene en uendelig Vantro paa den individuelle Udødelighed og et evigt Liv for den sædelige Individualitet, den er ikke bare fortvilet irreligiøs; men man beviser dermed tillige sin Kleinmodighed og Mangel paa Evne til at leve udenfor Flokken. Den, som tænker saa, kan ikke forestille sig Jorden uden Menneskenes Vrimmel, han bliver angst – ikke saa meget for Døden, som for Ensomheden. Dersom den i sig selv udødelige moralske Personlighed havde Kraft nok i ham, saa besad han Mod til at se denne Konsekvens i Øinene. Han vilde ikke frygte den legemlige Død, og ikke for sin manglende Tro paa det evige Liv søge det jammerlige Surrogat i Visheden om Slægtens Viderebestaaen.

Sexualitetens Benægtelse (Verneinung) dræber blot det legemlige Menneske, og det kun for at give det aandelige den fulde Tilværelse.

Derfor kan det heller ikke være moralsk Pligt at sørge for Slægtens Fortsættelse, som man saa ofte hører paastaet. – – *Al Frugtbarhed er kun modbydelig*, og intet Menneske føler det, naar han oprigtig spørger sig selv, som sin Pligt at sørge for Menneskeslægtens vedvarende Eksistens. Og [11] hvad der ikke føles som Pligt, er ikke Pligt.»

Det er tvertimod umoralsk at sætte et Menneske uspurgt ind i Verden, mener Forfatteren.

Ak ja!

Men naar man ser nøgternt paa Sagen, hvad vilde Weininger og Tolstoj i bedste Fald opnaa med sin Theori? En Del af de bedste og ædleste Mennesker vilde maaske slutte sig til Læren, og en liden fanatisk Menighed vilde følge dem og lyde det store Bud om Legemets Fornægtelse; men Masserne – de mindst udviklede, de daarligste Elementer vilde forplante sig som før, trods al Morallære og al Religion, ny eller gammel, og opnaaet blev da kun, at man fratog Slægten de ædleste

Elementer – neppe til dens Gavn. (Allerhelst maa man vel forresten tro, at det vil gaa denne nye Religion som i sin Tid den store indiske Keiser og Religionsstifter Akbars «guddommelige Tro», der døde med Stifteren og de første ædle Tilhængere som inspireredes af ham.)

Hverken Weininger eller Tolstoj har tænkt paa den Side af Sagen. Tolstoj siger dog i sin Forklaring til «Kreutzer-Sonaten» ligefrem, at det store Maal han sætter for ^[12]Menneskene ikke kan naaes. Han skriver: «Ligesom der gives to Maader til at hjælpe Vandringsmanden, der søger Oplysning om Veien, han skal gaa, gives der ogsaa to Fremgangsmaader med Hensyn til den moralske Veiledning, som eksisterer for et Menneske, der vil søge Sandheden.

Ifølge den ene Fremgangsmaade henledes Menneskets Opmærksomhed paa visse Gjenstande underveis, hvorefter han saa gaar; ifølge den anden anvises der kun Retningen af Veien efter det Kompas, som ethvert Menneske altid bærer hos sig, og som, ved ufravigelig at pege i én Retning, nøiagtig angiver enhver, selv den mindste Afvigelse derfra.»

Den første af disse to Fremgangsmaader i den moralske Veiledning bestaar, mener Tolstoj, i den Mængde udvortes Regler og Bestemmelser, som enhver Trosbekjendelse indeholder. Men den anden Fremgangsmaade ligger i at «anvise Mennesket en Fuldkommenhed, som det aldrig vil kunne opnaa, medens det dog er sig bevidst idelig at stræbe hen imod den. Der anvises det et Ideal, i Forhold til hvilket det altid kun er istand til med Bestemthed at vide, hvor langt det endnu er fjernet derfra –».

^[13]Men ligesom Weininger er strengere Moralist end selve Kant, saa gaar han ogsaa videre end Tolstoj. Og i sine Theorier om Kvinden flyver han langt forbi Nietzsche og Strindberg, og forfølger dem ud til den yderste Konsekvens.

– – Egentlig er der kun to Typer af Kvinder, siger han, Moderen og Elskerinden (die Dirne); men begge er, skjønt polare Modsætninger, kun lave Driftsvæsener. I visse Henseender staar Hetæren over Moderen. De i aandelig Henseende høiest udviklede Kvinder, alle, som paa nogen Vis bliver Muse for Manden, hører til Kategorien Dirne.

– Kvinden er først og sidst Koblerske. Baade Moderen og Elskerinden. Koblerske for sig selv eller andre, og kan ifølge sin Natur (Sexualitetens Prestinde) ikke være andet.

Kvindens Opdragelse i vor Tid er da ogsaa kun anlagt paa hendes «Verkuppelung». Derfor, mener Forfatteren, maa «Kvindens Opdragelse unddrages Kvinden, og hele Menneskehedens Opdragelse unddrages Moderen. Dette var den første Forudsætning for at stille Kvinden i Menneskehedsidéens Tjeneste – den Idé, som ingen fra Begyndelsen af har modvirket som hun».

[14] Kvinden maa frigjøre sig eller frigjøres fra sig selv. Kvinden maa forsage.

Men en Kvinde, som virkelig havde forsaget, og vilde søge Ro i sig selv, var ophørt at være Kvinde. Hun havde modtaget den indre Daab, idet hun stillede sig under Menneskehedens Idé. «Og det alene vilde være Kvindeemancipation.»

Men kan det ske? Vil Kvinden idetmindste *ville* Friheden? «Vil Kvinden opgive Slaveriet for at blive ulykkelig?» spørger Forfatteren. Lykkeligere vil hun nemlig ikke blive ved saadan Emancipation; «Saligheden kan den ikke love hende, og til Gud er Veien endnu lang».

Med alle disse aabne Spørgsmaal slutter Forfatteren, men hele Bogen er dog et vældigt Nei til dem alle. Kvinden maa tilintetgjøres ved Mandens Vilje. *Voilà un homme!*

*

Det er ikke Kvinderne, som interesserer Dr. Weininger; det er «Kvinden», det rene Q. Men det rene Q. eksisterer altsaa ikke, og det er derfor forstaaeligt, at han ret som det er forvilder sig bort i de levende, virkelige Kvinders uhumske Sjæleliv, hvis der da kan være Tale om et saadant hos dem. Til syvende [15] og sidst er det vel ogsaa fra dem, han har sine bitre Erfaringer.

Alt hvad vi ved om Kvindens Sjæleliv, har vi fra Mænd, siger Forfatteren. «Vistnok har endel Halv- eller Trekvartkvinder i senere Tider givet endel Kvindepsychologi tilbedste; men det har ingen Betydning.» Nei, nei, men naar nu det rene Q. altsaa for det første ikke eksisterer, og for det andet ikke har nogen Sjæl! Hvad saa?

Men hvordan kan *Manden* da vide noget om en Sjæl, som ikke eksisterer? Han kan, som det synes, dog kun vide et og andet om Halvkvinderne eller Trekvartkvinderne. Men Forfatteren mener altsaa dog, at Manden har givet værdifulde Oplysninger om Kvindens Sjæleliv, og han spørger nu, hvordan er *det* muligt for Manden? Jo, svarer han, her maa vi ty til det kvindelige, som findes i

enhver Mand. Fordi der er noget Kvinde i Manden, derfor kan han forstaa Kvinden og give Oplysninger om hende.

Noksa meget Kvinde maa der da have været i Dr. Weininger; thi aldrig er vel Kvindens Sjæleliv blevet grundigere analyseret og gennemlæst, og aldrig har der vel før været givet flere «Oplysninger» paa et [16] Bret om hendes Væsens Mangfoldighed og Forfærdelighed. Og sjelden tror jeg desværre ogsaa vi er forstaaet bedre, tiltrods for den megen Vilkaarlighed og Gjætning og de mange løse Paastande.

Altsaa dog tilslut *un homme* – med Modifikationer.

*

Hvad jeg nu først og fremst har lært af Dr. Weininger er altsaa, at i det Øieblik, jeg forsøger paa at give tilbedste en Smule Autopsychologi, beviser jeg, at jeg er en Halv- eller Trekvartkvinde, og at mine Oplysninger om mig selv da ingen Betydning kan have for Forstaaelsen af «Kvindens Psychologi». Det skulde da være, om det kunde hjælpe mig lidt, at jeg er inspireret dertil af en Mand.

Og det er jeg. Thi Dr. Weiningers Bog har givet mig meget at tænke paa. Skulde det alligevel bunde i hans Theori alt det uforklarlige og tilsyneladende meningsløse i den kvindelige Karakter? Skulde det tilsidst være Forklaringen paa alt det onde, vi kommer op i, fordi vort inderste Væsen aldrig kommer helt i Harmoni med vor Vilje og vore Bestræbelser for at være Menneske i [17] samme Forstand som Manden – Borger, Samfundsmenneske, Hjernemenneske? Skulde *det* være Forklaringen paa den Gaade, jeg selv ikke kan løse – mig selv?

Jeg læste «Geschlecht und Charakter» i en eneste Ophidselse. Kastede Bogen i Sinne, tog den igjen, læste og raabte: Nei, dette er for brutalt! Dette er raat! Men straks maatte jeg sige til mig selv, at saa let slipper jeg ikke fra det. Naar jeg bliver hed og sint, saa er det, fordi jeg staar for lavt i Dannelse, i Viden, og fremforalt, fordi jeg ikke vil se Sandheden i Øinene. For Sandhed er der i den Bog! Meget Sandhed; men ogsaa meget Sygdom. Og jeg følte min egen Sundhed med Taknemmelighed, og inden jeg var færdig, vokste en stor Glæde op i mig. For Sandheden blev med en Gang den for mig, at der er en Ting, som er over alt, vældigere og grusommere, større og herligere end nogen anden Magt i Himlen og paa Jorden, og fordi denne Magt gennem os fuldbyrdes, derfor er det stort og herligt at være Kvinde!

Gjennem os fuldbyrdes Mysteriet. Vi har faaet vor Plads i Alnaturens Allerhelligste. Kan jeg saa misunde Manden, som slider derudenfor med Livets mangehaande ^[18] Gaardsgutstjenester! Og kan jeg saa ønske at blive Mand?

Nei, jeg misunder ikke Mændene; thi de er de forfordelte. Hvor er ikke vi rige i Forhold til dem! Vi, som har baade Barnet og – – Manden.

Vi, som har den hele, udelte, evige Kjærlighedsevne. Vi, som *er* Mysteriet! Træet med Rødderne i den dybe Jord og Kronen høit imod Himlen. Vi, som føder Manden!

[I]

[19] «Sich im Grundproblem 'Mand und Weib' zu vergreifen, hier den abgründlichsten Antagonismus und die Notwendigkeit einer ewig-feindseligen Spannung zu leugnen, hier vielleicht von gleichen Rechten, gleicher Erziehung, gleichen Ansprüchen und Verpflichtungen zu träumen: das ist ein typisches Zeichen von Flachköpfigkeit – – –»

«Ein Mann hingegen, der Tiefe hat, in seinem Geiste wie in seinen Begierden, auch jene Tiefe des Wohlwollens, welche der Strenge und der Härte fähig ist und leicht mit ihnen verwechselt wird, kann über das Weib immer nur orientalisches denken –»

Nietzsche.

«Das Weib ist zur Wahrheit über sich selbst unfähig.»

Weininger.

Altsaa skriver jeg det følgende ikke for at blive troet af Manden, men til Hjælp for min egen Tro.

[20] – – Jeg er en Videnskabsmands velsituerede Frue, ganske pen, frisk og noksaa klog, og jeg har friske, pene og velbegavede Børn.

Jeg har altid været, hvad man kalder «et kvikt Hoved», praktisk og ganske dygtig i denne Verdens Ting, men uden solide Kundskaber.

Den «høiere Pigeskole», jeg besøgte i min Barndom, satte sig ikke andet Maal end at gjøre presentable Damer af os, og til det skulde der ikke overvættes megen Lærdom.

Jeg blev gift i Tyveaarsalderen og har endnu den samme Mand, skjønt jeg nu er «mellem 30 og 40». Naar jeg kalder mig velsitueret, saa er dermed ikke ment, at vi

er rige. Tvertimod. De Penge, mine smaa Talenter indbringer mig, kommer vel med. Jeg har nemlig Talenter. Desværre i Flertal, og jeg har endel smaa Svagheder, som koster Penge, og jeg liker at være selvhjulpen, for jeg er en moderne Dame.

Vi lever meget stille, for der arbeides i vort Hus. Jeg længter nok ud – ak altfor ofte – efter Liv, Lys og Glæde, efter «Luft under Vingerne»; men det lille [21] Samfund, vi lever i, lokker mig ikke længer. Mine smaa Flyveforsøg er nemlig altid endt som ynkelige Fiaskoer. Saar og dybt skuffet er jeg hver Gang rømt tilbage til min ensomme Stue med de mange Blomster og Sol gennem grønne Glas. Og ved min store Kamin, hvor Ilden flammer og giver Liv og Farve til de døde Ting omkring mig, har jeg sat mig ned i de sene Kvelder og set Livet i Øinene. Min Dame, hvad vil du? Du er gammel! Det er ikke Luft, du mangler, men Vinger! Nu har du set Livet, der er ikke mer! Nei, der er ikke mer. Og Ilden slukner, og jeg kryber træt og frysende i min ensomme Seng. Som dannede, moderne Mennesker, der respekterer Toheden i Ægteskabet, har vi selvfølgelig to Soveværelser.

– Min Mand lever for sin Videnskab. Jeg ser ham ved Maaltiderne, og jeg hører ham af og til kremte inde paa Kontoret, hvor han tilbringer Dage og Nætter med sine Bøger. Hans stillesiddende Arbeide har ogsaa svækket hans Helbred, og han har ingen Glæde af Livet. Han kjender Verden; han ved meget og forstaar meget, men haaber lidet og tror lidet, og hans Pessimisme truer med helt at jage ham [22] bort fra Livet. Hvert Aar gjør han en Studiereise og hver Formiddag arbeider han nogle Timer i de offentlige Bibliotheker.

Den moderne Kvindes Emancipationsforsøg støder min stilfærdige Mand. Han vil Ro og gammel god Orden i Tingene; men han dømmes aldrig. Han siger bare: det er ubehageligt for os Mandfolk; men det har naturligvis sin naturlige Grund. Naar Manden ikke længer kan hævde sin Plads som Herre, saa faar han blive Tjener. En Smule bittert siger han det; men heller ikke mer. Han er en dannet Mand, og desuden interesserer det hele ham i Grunden saa lidet. Han drømmer om Klosterfred og ønsker ikke at blive gammel. Til vore Børn staar han fremmed, har fra første Stund overladt dem til mig. De er «min Sag». I mig er han af og til endnu forelsket, men hans Forelskelse har altid været af en anden Karakter end min. Den var af eruptiv Art, og mellem Udbruddene var jeg ikke Kvinde for ham. Men han var altid «Mand» for mig. Og jeg led de 5-6 første Aar af vort Ægteskab ligefrem af ulykkelig Kjærlighed til min egen Mand. Jeg var skuffet. Jeg taalte ikke i lange Tider at [23] være for ham bare som «et andet fornuftigt Mandfolk», man bor sammen med og tier sammen med og arbeider sammen med. Eller «Husets Frue», som man viser skyldig Respekt og takker for god Mad og forlanger sine Knapper

isyet af. Hans kolde Høflighed ærgrede mig. Og ofte, naar han var snil og snakkede med mig om Ting af almen Interesse, tænkte jeg: kys mig, stryg mig over Haaret, se paa mig! Se paa min Kjole, se paa min Krave, sig, at jeg er pen! Vær forelsket! Men naturligvis: jeg vilde blevet fornærmet, dersom han ikke ogsaa havde talt til mig om Ting af almen Interesse. Jeg tænkte vel bare ubevidst: ak, der bliver en Masse Tid siden – naar vi bliver gamle. Men han var 10 Aar ældre og havde sit Livsarbejde. Jeg havde bare min Kjærlighed, derfor blev jeg fordringsfuld.

Jeg fandt paa tusind smaa forelskede Tilnærmelser, overøste ham med Blomster og Kjærlighedsgaver ved alle Leiligheder. *Han* kunde aldrig huske min Fødselsdag, og til Jul kunde han aldrig «finde paa noget». Saa hængte han en Pengeseddel paa Juletræet. Aa, hvor den Pengeseddel gjorde mig bedrøvet. Den var ligesom saa fattig – saa fattig paa Kjærlighed! Naar han fik [24] mine Gaver, takkede han og anstrengte sig for at være rigtig optaget af dem – han vilde jo saa gjerne – men om en Stund fandt jeg dem henslængt i en Krog. Han huskede ikke engang, at han havde faaet dem. Og jeg gav ham dog festlige Gaver. Hvor anderledes med mig. Jeg husker engang han havde taget sig sammen og virkelig fundet paa noget. Det var en Uldvest, forfærdelig styg, men god og varm. Han kom ganske undselig som et Barn og gav mig den. Hvor var han sød! Han havde husket, at jeg frøs saa paa Ryggen her forleden, og det var saa ubehageligt at fryse paa Ryggen, derfor havde han kjøbt denne Vest, som skulde være varm, trodde han. Aa, hvor jeg elskede den stygge, uformelige Uldvesten! Jeg bar den sent og tidlig, skjønt Gud skal vide den ikke klædte mig. Men han havde altsaa tænkt paa mig, da han gik nede i Byens Gader, tænkt paa mig og ikke paa sine Problemer, tænkt paa, at jeg sad hjemme og frøs paa Ryggen. Ak, min Ven, dersom det ogsaa vilde gaa op for dig, hvor du lod mig fryse i Sjælen!

Jeg græd, naar jeg saa, at mine Gaver ikke interesserede ham; jeg fattede ikke, at noget af Kjærlighed kunde være ligegyldigt. [25] Og hvor var jeg ikke taknemmelig, naar han af og til kom ind i min Stue og sad hos mig. Jeg snudde Roserne ind fra Vinduet, tændte mange Lys, satte i Hemmelighed paa mig store, hvide Kraver eller vakre Naale, og alt blev Fest for mig derinde. Og naar jeg dengang hørte Fruer sige, at det var deiligt, naar Manden gik paa Kontoret, saa de fik røre sig, saa trodde jeg, det maatte være Affektation. Men nu hænder det mig – det maa jeg tilstaa –, at jeg tænker, naar han sidder her: «Min snille Ven, det vilde være saare bekvemt, om du nu rusled ind til dig selv. Du hefter mig» –

– «Kvinden er *intet andet* end Sexualitet,» siger Weininger. «Manden er sexuel og *dertil noget mere.*» Kvinden er stadig sexuel, Manden kun periodevis; deraf

forklares den mandlige Kjærligheds eruptive Karakter. Alt hvad vi kalder Kjærlighed, er altsaa kun Drift. Al den Æmhed, Godhed, Hengivenhed og Opofrelse, alle disse tusind kjærlige Smaating, vi altid har Trang til at gjøre for den elskede, for at vise, at han er i vore Tanker og i vor Omsorg altid, at vi gjerne vil lette Livet og gjøre det godt for ham – alt er kun et løgnagtigt [26] Slør om vor aldrig slumrende Sexualitet. Maaske. Hvad ved jeg om «Kvindens sande Natur». Men jeg ved, at er det Løgn, saa er det en skjøn Løgn, uden hvilken Kvinderne ikke kan leve; den er deres Livs Poesi. Og vi beklager Mændene, som ikke behøver den.

– Længer og længer blev det mellem hver Gang, jeg følte min Mands Forelskelse blusse op. Aa, hvor jeg nu kunde det godt altsammen. Efter lange Tidens Kameratliv begyndte hans Øine en vakker Dag at fæste sig ved mig igjen. Han saa, hvad jeg havde paa, roste mine Kjoler, greb efter min Haand, naar jeg gik forbi, og jeg saa, at han følte min Nærværelse. Ellers kunde jeg sidde lige indtil ham, reise mig og forsvinde, komme og sætte mig igjen, uden at han mærkede det. Og hans Blik blev varmt, og jeg vidste, at nu vilde han kysse mig, og at nu var vi Ægtefolk. Men Dagen efter var vi atter kolde i Blikket, og de ugifte Perioder blev længere og længere; jeg blev mer og mer Mor og Veninde. Men hvergang mit søgende Blik mødte et koldt, og min søgende Haand fik et kort, distrahit Haandtryk, følte jeg det som en dyb Krænkelse. Det hændte, at vi var timevis i samme Stue – alene eller [27] med Venner, uden at hans Blik én Gang søgte mit. Da vred jeg mine Hænder over Livets Fattigdom. Og min saarede Forfængelighed indgav mig onde Tanker, saa jeg ligefrem følte fiendtligt for ham, og der var noget i mig, som raabte paa Hevn.

Var det alligevel saa, at «i al Kjærlighed elsker Manden kun sig selv»? Jeg vidste jo, at han ikke holdt af nogen anden, at det ikke var hans Tanke at saare mig. Men han glemte mig, saa mig ikke, uden i de Øieblikke hans erotiske Følelser vaagnede i ham. Da var jeg deilig. Da fyldte jeg Stuen.

«Den som paastaar, at han endnu elsker en Kvinde, han begjærer, lyver, eller har aldrig vidst, hvad Kjærlighed er. Saa forskjellig er Kjærlighed og sanseligt Begjær (Geschlechtstrieb). Derfor føles det ogsaa som Hykleri, naar nogen taler om Kjærlighed i Ægteskabet.» Aa, den forfærdelige Weininger! Men dette er Sygdom, ikke Sandhed! Jeg maa være vis paa det, ellers er det sandt, at «den laveststaaende Mand staar endda uendelig høit over den høieststaaende Kvinde». Thi vi *begjærer jo altid*, og elsker altsaa ikke. Da er vi *altid Dyr, Manden ogsaa Dyr*.

[28] Og dog støder det mig ofte netop, at min Mands Kjærtegn enten udebliver eller maa ende i fuld legemlig Hengivelse. Den Verden af Ømhed, som ligger imellem disse to Yderligheder, kan jeg ikke undvære, tiltrods for at ogsaa Hengivelsen er mig skjøn og ophøiet. Det er indviklet; men det er saa. Den Varme og Fortrolighed, den inderlige Følelse af hel Godhed, hel Harmoni, som følger Hengivelsen, var dog ofte det, som fyldte mig og varede ud over Øieblikket. Derfor trodde jeg maaske, at Kvindens Hengivelse var mere Kjærlighed end Sexualitet – trods alt.

Engang sagde jeg til min Mand, i et Øieblik, da jeg var lykkelig over hans Nærhed, at for mig var det Andagt, Religion. Og jeg spurgte, om Mænd følte det slig; men han sagde: «Nei, i det tror jeg dere Kvinder er mere Sjæl, vi mere Legeme.» Og saa føles det. Og jeg er dog ingen uerotisk Kvinde. Hvem har Ret? Han eller Weininger?

Ingen normal ufordærvet Kvinde vil føle andet end Modbydelighed ved Intimitet med en ligegyldig Mand. Det maa være ham, «den eneste Mand». Anderledes skal det være med Manden.

Men er da ikke Kvindens Erotik rensligere?

[29] Forøvrigt, hvad er Legeme, og hvad er Sjæl i Kjærlighed. For mig er det ét, og *maa være ét*. Naar jeg elsker, d.v.s. er kommet til det overfor en Mand, at alt mit Liv gaar op i ham, al min Tanke tænker ham, og al min Vilje vil ham, da ved jeg ikke andet, end at mit Legeme og min Sjæl er *et helt Væsen*, som søger et andet *helt Væsen*.

Jeg har hørt Kvinder sige om en Mand: Jeg kan ikke gifte mig med ham, for det er bare hans Sjæl, jeg elsker, hans Legeme gefaller mig ikke, eller omvendt. Men da elsker de ikke. Thi naar man virkelig elsker, da glemmer man at analysere og regne, da er i den elskedes Person det mindste for stort, det daarligste for godt. Alt bliver et og alt bliver *godt*.

Han bliver mit ene fornødne, *mit Liv*.

Hvad denne Magt er, som tvinger alt under sin Vilje og gjør Menneskene til skjælvende Siv under sin Vælde, det ved jeg ikke; men jeg ved, at den er grufuld og deilig og kan gjøre Verden til en Edens Have!

Og al Frugtbarhed er skjøn!

– – Lidt efter lidt foregik der en stor Forandring med mig. Min Mands Passivitet antog mer og mer Karakteren af Ligealdighed. [30] Især var Børnene Luft for ham, og det sved mig i Hjertet. De kjærlige, gode smaa, som elskede ham og saa op til ham som til et høiere Væsen! Nei, hans Kulde mod dem kunde jeg ikke tilgive. Den krænkede mig og bedrøvede mig mer end alt. Jeg samlede paa Bitterhed og blev kold. Og mange smaa Ting kom til den ene store, og Ilden i mit Hjerte sluktes. Jeg havde grædt saa meget, været saa fuld af Utaalmodighed, nu blev jeg roligere, og det kjendtes som en Befrielse.

Mit Humør blev jevnere, jeg plagede ikke længer min ærlige Ven med Taarer og længselsfulde Suk. (Ak, hvorfor bringer Kjærligheden altid saa mange Taarer?) Jeg spøjte med ham om vor «Alderdom» og lod ham i Fred med sine Bøger. Han blev ogsaa friere og befandt sig tydeligvis vel derved. Børnene holdt jeg mest muligt borte fra ham og fordoblede min egen Omsorg og Æmhed for dem.

Men hans Forelskelse vaagnede fremdeles af og til, og da hændte det forfærdelige, at jeg stundom følte min hensynsfulde Mands beskedne Tilnærmelser som Vold. Og det skreg i mig: Herregud, er dette Ægteskab!

[31] Min Blufærdighed var saaret, alt var hæsligt og ondt. For er ikke *det* hel, straalende Fest, da er det værre end alt!

Det hændte dog, at hans Æmhed for en kort Stund atter vakte min gamle Kjærlighed; da skammede jeg mig og rørtes over ham. Saa tillidsfuld kom han altid til mig, saa tryk, og saa fuld af Omsorg og Taknemmelighed gik han bort. For Gud være lovet, det er efter min Erfaring ikke saa, at Kvinden «efter den legemlige Hengivelse altid føler sig ligesaa foragtet, som hun nogle Øieblikke før følte sig tilbedt». Den Paastand er en af de mange «løse» i Weiningers mærkelige Bog. Altfor grusomt blev det at være Kvinde, dersom det var sandt!

Maaske stemmer den Tankegang med den gamle orientalske Opfatning af Kvinden; men Nutidens dannede Mænd tænker ikke «kun orientalsk om Kvinden». Hun er ham *ogsaa* Menneske, og han agter hende som saadant, og den fri Hengivelse indgyder andre Følelser end Slavindens. Det maa vi faa tro er Regelen.

Men dersom Weininger nu havde kunnet læse dette, vilde han rolig svaret: Die Verlogenheit der Frau ist tief.

Kvinden *lyver* ikke engang efter [32] Weininger, hun kan ikke lyve, hun mangler Grundbetingelsen for det, thi hun mangler Sandhedsevnen. Hun er den absolute Løgnagtighed – Arvesynden, hvis eneste Opgave er at gjøre Manden «skyldig». Altsaa kan en Kvinde ikke vidne hverken for sig selv eller andre. Hendes Vidnesbyrd er uden Værd.

Men alligevel!

– – Dagene gik i Arbeide, uden Glæde, men ogsaa uden egentlig Sorg. Jeg var bare saa underlig tom og træt, og om Nætterne vilde ikke Søvnen komme. Mine Tanker begyndte at søge udenfor mit Hjem. Jeg maatte finde paa Udveie. Fylde Tomheden. Ensomheden pinte mig, og jeg sad i de lange Kvelder og stirrede ind i Ilden og længtede, saa det kjendtes som Sult og fysisk Smerte – ikke efter Mennesker, men efter et Menneske. Et Menneske, som igjen kunde begrænse mine Tanker og døve min Angst for Livet og min Angst for Døden. Rummet var mig for stort, Gaaderne for mange, Døden for nær.

Jeg sad ved mine Børns Senge og sagde til mig selv: dette er jo dine Mennesker! Her er det, som skal begrænse dine Tanker og fylde Tomheden i dit Hjerte. Og jeg kyssede deres smaa Hænder og græd over [33] dem! Hvorfor maatte jeg gaa bedrøvet og ensom bort fra dem jeg elskede over alt paa Jorden og glad vilde give mit Liv for?

Og jeg satte mig igjen til at stirre ind i mig selv.

Hvor var ikke vi Mennesker hjælpeløse og famlende. Intet kan vi være for hverandre, naar det gjælder. End ikke en Mor kan være noget videre for sit Barn, saasnart det er voksent. Hvor mange Gange ønskede jeg ikke, naar jeg gik fra dem om Kvelderne, at jeg havde havt en Gud at betro dem til, en «Faderfavn» at lægge dem i. Men ogsaa Gud havde jeg mistet. Jeg blev i min tidlige Ungdom Fritænker. Maaske tildels fordi det laa i Luften. Vi læste i den Tid Voltaire, Rousseau og Darwin; men mest bidrog dog et skarpt og klart naturvidenskabeligt Arbeide af min Mand. Ogsaa Religionen har han taget fra mig. Det faldt mig aldrig ind at studere Tingen paa egen Haand. Jeg havde ikke engang læst Bibelen. Meget senere kom jeg – ved en Tilfældighed – til at lære de gamle indiske Religioner at kjende, og de optog mig saa stærkt, at jeg gjennem dem fik Lyst til ogsaa at kjende Kristendommen. Men jeg kjendte Gautama Buddha, før jeg kjendte [34] Jesus, i hvis Lære jeg var døbt og konfirmeret. Da jeg saa vilde have rede paa Jesus, læste jeg heller ikke da straks Bibelen, men først Renan. Alt var tilfældigt og hulter til bulter.

Nu har jeg ogsaa læst Bibelen; men min Kristendom har jeg ikke kunnet vinde tilbage.

Da jeg gik til Konfirmation, var jeg stærkt religiøst paavirket, fordi jeg, som flere af mine Kamerater, tilbad vor Prest, en bleg, fanatisk Kristen, ugift og med en Helgens Dyder. Jeg var vis paa, at han aldrig vilde gifte sig, og til Ære for ham vilde jeg gaa i Kloster. Og til Ære for ham læste jeg Morgen- og Aftenbøn knælende foran min Seng og klædte mig i Sort og vandkjæmmede mine viltre Krøller. Men Kristendommen selv var mig en lukket Bog ogsaa da.

Jeg tænkte paa de mange Mennesker, jeg havde kjendt, paa gode Venner, jeg havde havt, paa ham, jeg elskede som en Vanvittig, da jeg var 17 Aar, paa de to, som elskede mig saa uendelig meget mer, end jeg fortjente, og paa de mange «lettere Tilfælde» i Ungdommen og senere. Til en livlig, pen Dame – gift eller ugift – men allerhelst gift, *skal* der jo gøres Kur, og der var en dernede i Syden, da jeg som ung Frue var [35] paa Reiser – ja der var to! Det ene Tilfælde var endog temmelig «alvorligt». Men hvor uendelig ligegyldige var de mig ikke allesammen! Latterlige! Jeg har aldrig forstaaet Fornøielsen ved Kurtise af ligegyldige fremmede Mænd. Det interesserer mig absolut ikke. Jeg gjæspes af Kjedsomhed ved det. jeg kan ikke «Flirt og smaa Stemninger»; saa nøisom er jeg ikke. Al Salonkurtise med pikante Situationer og Tidsfordriv i Krogene har noget ufriskt og uskjønt ved sig, som byder mig imod. Enten – eller. Greit Kameratskab eller Kjærlighed. Men Kjærlighed har intet med Pikanterier og smaa Stemninger at gjøre. Den kræver alt og giver alt. Det er en grusomt alvorlig Sag. Den, som kan regne og beregne og sige hvis og dersom, han ved ikke, hvad Kjærlighed er. Heller ikke den, som giver sig stykkevis og snakker om Pligter og Fornuft. Naar man elsker, er der intet hvis, ingen Pligter, ingen Fornuft; da tænker han ikke Hverdagstanker, da regner man ikke Nytteregning. Og da er man hverken dydig, dygtig eller talentfuld – man er genial. Ubevidst naar man Tilværelsens Tinde i Vilje og Tanke. Intet andet end Kjærlighed binder. Naar Kjærligheden forlanger det, brister alle andre [36] Baand; thi den er suveræn og maa saa være.

Men naar Kjærligheden dør, da bliver man nyttig og brav og pleier sine Talenter.

Nei, jeg kan Ingenting halvt. Derfor er der ogsaa et Slags Mænd, som jeg tydelig mærker finder mig yderst kjedelig, og det er de snipkjolede Parykblokke, som flyder omkring i det moderne Selskabsliv ligesom Fedtøine i en Suppetallerken.

Men de morer, ved Gud, heller ikke mig.

Mon jeg nogensinde mer træffer et Menneske, som bringer mit Hjerte til at banke? Aa nei, aldrig! Og jeg ønsker det heller ikke. En umulig Tanke! Et nyt Menneske! Gaa igjennem den tunge og uendelig vanskelige Ting at lære et nyt Menneske at kjende! Saa mange Mærker, som der er sat i ens Sjæl i Aarenes Løb, saa meget der er levet af godt og ondt! Hvilken besværlig og vanskelig Opgave at lægge dette frem for et nyt Menneske, gjøre sig selv klar for det. Nei, det vilde være umuligt.

Thi selv om Kjærligheden dør, kan ingen slette et Ægteskab ud af sit Liv. Intet kan udslettes, selv ikke den mindste Ting, end sige ens dybeste Tilværelse gennem [37] mange Aar. Nei, aldrig kunde jeg tænke mig et nyt Forhold til en Mand! Aldrig mere kunde jeg elske. Jeg var kold. Jeg var færdig som Kvinde.

Da var det jeg tog frem mine smaa Talenter og begyndte at pleie dem. Og jeg kaldte det mit Arbeide, og dette Arbeide skulde nu fylde mit Liv. Mine Børn blev snart store, og da vilde min Ensomhed blive endnu forfærdeligere, altsaa gjaldt det! Fylde sit Liv med Arbeide, leve et værdigt Menneskeliv i Frihed og Selvstændighed!

Det var jo Recepten for en moderne Kvinde. Der var noget, som hed Fædrelandskjærlighed, den burde heller ikke være fremmed for en Kvinde. Og der var noget, som hed Samfund. Landet og Samfundet havde tusind Krav, til hver arbejdsdygtig Borger, ogsaa til Kvinderne. Optage i sig de store Verdensidéer og omsætte sig selv i Offer og Arbeide for Fædrelandet og den lidende Menneskehed, det var først og fremst Kravet til Kvinden.

Ja, nu havde jeg Tid, og jeg kastede mig ind i Flokken og blev en Stund en feteret Velgjørenhedsdame.

Jeg vilde, skulde, maatte fylde denne Tomhed, som var mit Liv!

[38] Saa hvirvlede jeg en Vinter rundt i Komiteer og Foreninger og deltog med Iver i alleslags Tilstelninger for Fattige og Syge. Især var jeg en flittig og anvendt Dilettant i kunstneriske og literære Foretagender. Jeg tumlede mine Dage bort mellem mange Mennesker og delte mig selv ud i tusind smaa Portioner i veldædige Øiemed; men om Kvelderne vandrede jeg ensom hjem, træt og sjælesyg, og jeg stod foran mine Børns Senge og følte en Forladthed og Tristhed, som knugede mig til Jorden. Se, hvilken Mor I har! Der er ikke en hel Tanke i hendes Sjæl. Hun er tusind smaa Stykker, som portioneres ud paa Torvene. Hvad kan hun være for eder! Og jeg gik ind til mig selv fyldt af en ubeskrivelig Flauhed, og jeg følte, at dette kunde jeg ikke mer. Gjemme mig i det mindste Musehul, bare ikke dette. Jeg

blev flad, udvasket, udtraakket! Andre Kvinder kunde gjøre megen Nytte, de var praktiske, greie og fik meget istand. Og de var tilfreds ved det. Men for mig passede det ikke. Jeg duede ligesaa lidet til det, som til alt andet.

Skulde jeg da aldrig faa samlet mig selv sammen igjen og blive glad!

Min Mand var mer end nogensinde [39] slugt af sit Arbeide. Han var bleven Grubler for Alvor og trodde sig nær ved at finde Løsningen paa et Problem, som i Aarrækker havde optaget ham. Men han fik aldrig Klarhed, og han led og han grublede, og hans Forbindelse med Menneskene ophørte næsten ganske. Hvert Aar reiste han til en liden fransk Klosterby og gjorde Studier i de gamle Arkiver. Jeg følte mig ikke længer som gift. Jeg var nu kun Mor.

– Til alles Forbauselse meldte jeg mig pludselig ud af alle Komiteer. Den Velgjørenhed, jeg skulde øve, maatte være en anden – jeg kunde ikke dette. Saa gjorde jeg et og andet Smaatteri i mit Lønkammer for de Fattige og tog mig igjen for Alvor af mit Hus, og som hver Gang jeg kastede mig over noget nyt, sagde jeg beroligende til mig selv: Se, dette er dit Kald. Mit Kjøkken blev mit daglige Opholdssted. Jeg fandt paa udmærkede nye Retter, praktiske Forenklinger, økonomiske Forbedringer. Og jeg skrev godt og fornuftig om Mad og Husstel i Kvindebladene og blev en hel liden Autoritet paa dette Omraade.

De Par Venner, som endnu af og til kom i vort Hus, forspiste sig regelmæssig hos os og var altsaa henrykte, ja ligefrem [40] overstrømmende hyggelige, og min Mand lod sig det smage, og Bordets Glæder kunde for en Stund gjøre ham til Menneske. Det hændte endog, at han saa paa mig og nikkede og sagde: dette var godt! Hvilket vel vilde sige omtrent saa meget som: Der har du ogsaa et takkeligt lidet Talent; plei det! Han opmuntrede mig ellers altid i mit Arbeide og anerkjendte det. Forøvrigt havde han ingen Tid for mig og – hvad der gjorde mig aller bitrest – endnu mindre for Børnene. Deres Tilværelse var ham nærmest ligegyldig. Men jeg tror, at han selv led ved det. Han kunde bare ikke give mer. Han havde intet tilovers. Han var en Mand, en Hjerne, som grodde over Hjertet.

– Ja, jeg var i Sandhed mangfoldig, og altid havde jeg Succes – kun for mig selv var og blev jeg en eneste stor Fiasko. Og atter og atter satte jeg mig hen og saa mit Liv i Øinene. Min bedste Dame, hvad vil du? Hvad forlanger du mer af Livet? Du er gammel – du er færdig! Se til at blive voksen, lær at resignere. Det er det eneste. Taabeligt, uværdigt, Mangel paa Overlegenhed, paa Kultur, er det at piske omkring efter det vidunderlige i din Alder. Det vidunderlige ligger bag dig, du har set Livets [41] Høide, forbered dig nu paa en takkelig, ikke altfor uklædelig Sortie!

Men sæt, at jeg skal leve endnu i 30, maaske 40, 50 Aar. Skal jeg da være gammel hele denne Evighed! Skal hver Dag være en resigneret Vandring mod Graven? Er mit Liv da virkelig kulmineret! Har jeg nu naaet Høiden af mig selv? Skal jeg aldrig blive andet end et Nummer i dette Samfund af Abekatte, som jeg lever i!

Og jeg gennemgik i Tankerne min Ungdoms Drømme og stolte Forhaabninger.

Jeg huskede Livet i den lille By ved Kysten, hvor vi unge Piger gik og stirrede udover Havet og længtede mod «den store Verden». Men Veien derud gik gennem den store Kunst, hvis Prestinde jeg skulde blive. Sammen med ham skulde den vandles Veien derud, sammen med ham, uden hvem jeg ikke kunde tænke mig nogen Verden. Aa, for en Fremtid jeg saa for mig, saa rig paa Farver, Lys og Lykke.

– Og jeg huskede ogsaa vore Lege paa de store, tomme Lofter i Trægaardene nede ved Havnen; det var altid det ene, store hemmelighedsfulde, som optog os: Kjærligheden, Manden, Mysteriet; hvordan Mennesker blev til. Og vi stoppede os ud og [42] fødte vore Dukker med Smerte, og vi snakkede Barselsstuesnak, som vi havde opsnapet fra vore Kroge i Hjemmene, og prøvede at gjætte os til den store forlokkende Hemmelighed. Vi giftede bort vore Dukker og legte alle Smaapigers Yndlingsleg: Far og Mor.

Og intet paa Jorden var interessantere end at hjælpe hemmelig Forlovede til Stævnemøder – og saa lytte. Ældre Søskenes Kjærester dyrkedes ligefrem. (Sml.: Das Phänomen der *Kuppelei*. Weiningers «Geschlecht und Charakter»: Ganz kleine Mädchen leisten bereits, und zwar selbst dem Liebhaber ihrer älteren Schwestern, Mittlerdienste.)

Men naar jeg nu træffer mine Veninder fra Barndommen og spørger, om de husker det altsammen, vore Lege, vore Drømme, saa ser de forbauset paa mig. Husker hvad? Nei, absolut Ingenting husker de. Og de gaar fra mig frydefuldt overbevist om, at det kun er mig, som har en skidden Fantasi! (Die Verlogenheit der Frau.)

– Tiden gik. Egentlig var min Mand og jeg de bedste Venner af Verden, bedre og bedre jo sjeldnere vi saaes. De Scener, bitre Ord og Misforstaaelser, som kunde falde, da vi endnu var forelskede, forekom [43] ikke længer. Vi var som to prøvede Kamerater, der kjender hverandre og kjender Verden. Naar Bitterheden af og til vilde op i mig, tugtede jeg mig selv og sagde: Herregud; det hele er jo en Overgang, snart skal vi dø. Og hvad vil du? At Elskoven skal vare, kan ingen forlange; det

strider mod al menneskelig Erfaring, og kjed af hverandre er vi egentlig ikke, hader hverandre endnu mindre. Altsaa i Grunden et Idealægteskab. Især hvis vi ogsaa kunde indtage vore Maaltider hver for os. Nu sidder vi der i Tausheden og hører hverandre tygge, og det er ikke morsomt. Mandfolk med Skjæg slurper desuden ogsaa Suppen – det vil sige, naar man ikke er forelsket i dem. Da hører man det ikke

Af og til er vi formelig muntre og har rigtig hyggelige Smaastunder sammen. Vi raillerer med Humør – jeg ikke uden en Smule Koketteri – over Elskov og Ægteskab, snakker klogt og ligefrem om Alderdommen og vore graa Haar – som jeg forresten endnu ikke har.

Vi er enige om, at den nuværende Ordning af Forholdet mellem Mand og Kvinde har sine Ulemper og naturligvis ikke er den endelige. «Men Gudskelov, det kan [44] ikke interessere os,» siger min Mand og ser paa Klokken. «Det faar blive deres Sag, som kommer efter os.» Og han gjæspet diskret. Det smitter, og ogsaa jeg kniber af en liden Gjæsp bag mit Haandarbeide. «Ja ja, Godnat, og sov godt!» – «Godnat, tak du ogsaa!»

Og vi skilles med et venskabeligt Haandtryk.

Mon min Mand da begyndte at elske mig? Siden han altsaa ikke begjærede mig længer.

*

Mine Dage gik i Rastløshed, og om Nætterne vilde ikke Søvnens komme.

Ak, der var Tider, da jeg vaagede af andre Grunde. Da jeg ikke syntes jeg havde Raad til at sove bort min Lykke. Naar hans Hoved hvilte paa min Arm, og han var sovnet hos mig med Haanden mod min Pande eller mit Kind. Da maatte jeg ligge og se paa ham og være glad. Taknemmelig. Eller jeg sad med et deiligt Barn paa Fanget, for egoistisk til at lade det faa Fred i Vuggen. Maatte sidde og vaage og kjende, at jeg virkelig havde det varmt og levende i mine Arme. – Siden, siden kunde jeg [45] sove! Naar jeg blev gammel. Saa tænkte jeg; men nu er jeg gammel og sover alligevel ikke.

Fuld Tryghed, fuld Harmoni i mit Væsen, fuld Tilfredsstillelse og Lykke har jeg kun fundet de korte Øieblikke, jeg har havt en elsket Mand eller et elsket Barn i mine Arme. Da var jeg et «ønskeløst» Menneske. Men saasnart mine Arme er tomme, kommer Uroen, Livsangsten.

Men naar jeg sad med Barnet, længtede jeg efter at dele det med Manden. Jeg vilde helst, at vi begge skulde sidde sammen og holde det. Jeg var saa ræd, at Baandet et Øieblik skulde løsne mellem os tre. Tæt, tæt ind til mig begge, saa havde jeg det bedst.

Men Manden vil sove om Natten, og Manden kan ikke fatte, hvad bedaarende det er ved et lidet Barn, som forstyrrer ens Arbejde om Dagen og Søvnene om Natten og desuden sætter Flekker paa ens Klær!

– Nei, Barnet alene var mig ikke nok, skjønt jeg elskede det med en Kjærlighed, som lignede Smerte, og hele mit Væsen var gennemtrængt af Trang til at vise det Æmhed, Omsorg og taknemmelig Kjærlighed. Hvorfor var det mig ikke nok? (Sml. Weininger: [46] «Die Mutterliebe ist instinktiv und triebhaft: auch die Thiere kennen sie nicht weniger als die Menschen. Damit allein wäre aber schon bewiesen, dass diese Art der Liebe keine echte Liebe, dass dieser Altruismus keine wahre Sittlichkeit sein kann – –.»)

Og alligevel er intet Offer for stort for en Mor, naar det gjælder Barnet. Eller rettere, intet er Offer. Det har jeg sagt mine Børn daglig, fra de begyndte at forstaa. Alle Sorger, alt Besvær, ja selv den dybe Ve og Vaande, under hvilken vi føder dem til Verden, er tusindfold belønnet i det Øieblik vi holder dem i vore Arme! Alt, hvad vi gjør for dem, gjør vi for os selv – af Kjærlighed, af Egoisme.

*

– Mine Børn og jeg! Vi, som er ét i en Grad, der gaar over al Forstand! Disse velsignede Væsener, som jeg har levet sammen med Dag og Nat i alle disse Aar, som jeg er blevet voksen sammen med, og som aldrig har bragt en Times Bitterhed ind i mit Liv. Kun Lys og Glæde har de været for mig. Og selv Angsten for dem, den Livsangst og Dødsangst, som følger al Kjærlighed, [47] selv den har været mig en Kilde til menneskelig Vækst. Hvor maa jeg ikke takke for det alt sammen!

Og alligevel lever jeg et helt Liv udenfor dem. Et helt, vanskeligt Liv, som de ikke kan blive delagtige i, fordi de er Børn.

Men hvorfor kan ikke vor gjensidige Kjærlighed fylde mit Liv, give mig Tryghed og Ro? Hvorfor kan ikke den stolte Bevidsthed om at have født dem til Verden, og Glæden over at eie dem og leve sammen med dem give mig den værdige Resignation til at gaa Alderdommen imøde, som Mænd saa ofte har? Hvorfor

længes jeg altid? Venter? Ja, hvorfor? Og uden at jeg er mig bevidst, hvad jeg længes efter eller venter paa.

Dersom mit Liv var et Dagdriverliv: men jeg hader Dovenskab og er altid virksom.

Er det, fordi Moderen i mig er svagere end Elskerinden? Fordi jeg af Natur tilhører Kategorien «Dirne», til dem, for hvem en Mands stadige Kjærlighed og Kjærlighedshyldest er ligesaa nødvendig som Lys og Luft, til dem, som bliver «Muse for Mænd». Men heller ikke det er jeg blevet. Ak, jeg maa smile ved Tanken. Men mit Smil er ^[48] bittert. Min Mand, han som er bare Realitet og Logik, han har ikke Brug for nogen Muse. Eller kanske det netop er Bristen i hans Liv, at jeg ikke kunde blive det? Hvad ved jeg? Hvad ved overhovedet vi Mennesker om hverandre. Ikke mange er det givet at være saa «vielwissend» som den unge, ulykkelige Weininger. Men ofte tænkte jeg i mit kvindelige Enfold, da jeg læste ham: Dersom han havde været saa gammel som jeg, maatte ikke da hans Bog blevet kortere? Eller er det kun for Kvinderne, at hver Dag, som gaar, bringer større og større Uvished i alt, saa man tilslut føler det som en stadig stigende Fortvilelse og Vanmagt! Ikke før har man fundet en Sandhed, før en anden reiser sig imod den. Og Menneskesjælen bliver et Afgrundsdyb af uløselige Gaader.

Men se, det var vel Weiningers Styrke, at han var ung, da han skrev sit Værk. Et langt Liv vilde maaske gjort ham tvilende. ¹³ D.v.s. et normalt Liv i Sundhed og – mellem Mennesker.

^[49] Saadan og saadan er Kvinderne, siger han, og forlanger, at vi skal tro ham paa hans Ord, naar han tillægger dem de værste Laster. Vistnok har Mænd ogsaa af og til Laster, men det er da en helt anden Affære.

«Løgnagtighed, organisk Løgnagtighed, karakteriserer altsaa samtlige Kvinder. Det er ganske urigtigt at sige, at Kvinderne ¹⁴ lyver. Det vilde forudsætte, at de ogsaa af og til sagde Sandheden.» Vistnok gives der ogsaa løgnagtige Mænd; men da «forløber Krisis anderledes (ligesom deres Løgnagtighed ogsaa er en anden – ikke saa fuldstændig haabløs): den fører – om end ofte kun forbigaaende – til *Lutring*.»

Ja, gid det var saa vel! Gjennem Manden er der jo ogsaa Haab for os nemlig.

Men meget maa der have været af Kvinde i Weininger. Thi, skjønt han selvfølgelig saare lidet kan vide om Kvinderne, saa har ^[50] hans Instinkt ledet ham

til forbausende mange rigtige Slutninger om «das Weib», ligesom en Kvinde ved meget rigtigt om Manden, skjönt hun vel sjelden bevidst studerer ham. Men hendes Instinkt er stærkt, og hun har Evne til at se ham originalt. Og Originalitet er jo Genialitet. Om Weininger paastaar, at «dem Judenthum, wie dem Weibe, die höchste Genialität versagt ist», saa er dog vist baade Jøderne og Kvinderne ikke saa lidet smaageniale, naar det gjælder Menneskekundskab. Det indrømmer forresten ogsaa Weininger, idet han siger: «Der gives vel Kvinder med et og andet genialt Træk; men der gives, har aldrig gives og vil aldrig gives noget kvindeligt Geni.»

*

– – – Egentlig er maaske min Mands og mit Æteskab tilsidst et ligefremt Idealægteskab. Vi kjeder ikke hverandre, fordi om vi ikke netop morer hverandre. Alting er blevet negativt, det er sandt; men hvad skal man vel mer forlange. At Elskoven ikke varer, det ved alle Mennesker, det er altsaa imod al menneskelig Erfaring. Det, som i bedste Fald varer, det er de mange Baand, [51] to Sjæle knytter gjennem Elskoven. Men Menneskene maa lyve, for de er feige. Ikke mange er saa forfriskende modige som Byron, da han i sin Tid skrev til en Ven fra Venedig: «Kan ikke komme. Er blevet dødelig forelsket; maa være her, til det gaar over.»

Aa nei, vi er i det hele rædde i vor Tid. Hykleriet er gaaet os i Blodet, og derfor bliver Afgrunden altid større mellem Menneskene og Sandheden, mellem Menneskene og Naturen. For Sandheden, det er jo bare det naturlige – Naturen. Egentlig er Alting jo dog saa meget enklere, end Menneskene vil gjøre det til. Ogsaa vi Kvinder er vist enklere, end Mændene tror.

Altsaa mener jeg ogsaa, det tilsidst er noksaa enkelt og naturligt, at Forholdet mellem Ægtefolk saa ofte bliver som nu mellem min Mand og mig.

– Jeg hørte nylig en Ægtemand, som lever i saant «jevnt lykkeligt» Mandagsægteskab, sige: «Intet kan da være kjedeligere end saan en Ægtehalvdel!» Men formodentlig havde han begyndt at ane et Centrum udenfor hende, Ægtehalvdelen. Det har ikke vi. Derfor er vi ikke kjed af hverandre – undtagen maaske en Gang imellem – og vi hader hverandre endnu [52] mindre. Altsaa – en Ægtehalvdel er ikke altid morsom, men naar nu intet andet er morsommere!

– Jeg begyndte saa smaat paa min Omformning. Jeg følte, at jeg havde Stof i mig til et selvstændigt tænkende Menneske. Nu vil vel de grusomme Kvindepsychologer smile og spørge: «Høistærede Frue, hvor har De faaet det fra?» Og Spørgsmaalet generer mig, skjönt det kun er tænkt. Ja ja. Vel, mit Væsen er

formet af ham, og af andre Mænd, jeg traf før ham, det er sandt, eller af Bøger, som Mænd har skrevet. Men ingen gjør noget af intet, selv ikke en Mand. Der var dog af Naturen Stof i mig, som lod sig forme, og jeg er dog blevet et tænkende Menneske med mit eget Særpræg.

Skjønt Weininger siger, at Kvinden, som «ganz und gar keine Seele hat, sehnt sich auch nicht, diese geläutert von allem ihr anhaftenden Fremden irgendwo, irgendwann endlich ganz zu finden», saa er det sikkert, at jeg nu for det første tror, at jeg har en Smule Sjæl, som er mig givet af Naturen, og at jeg nu længtede efter at finde den Sjæl frem. Men skal jeg prøve at være sandfærdig efter fattig Evne, saa maa jeg bekjende, at jeg gruede mig lidt for, hvad jeg vel maatte finde.

[53] Jeg begyndte saa smaat med at finde frem min egen Smag og min egen Vilje til at klæde mig og indrette min Hus. Og det var vellykket. Thi det viste sig, at min Mand beundrede, hvad jeg gjorde. Og det viste sig, at det jeg havde læst ud af ham, sad ganske løst. Det havde slet ikke interesseret ham synderlig. Han havde sagt et og andet uden at tænke videre over det. Han havde havt travlt. Men jeg tog hans mindste Ytring som Udslag af en dyb Livsanskuelse og skyndte mig at lave en ny Velbehagelighed for ham, ved straks at krybe ind under den. Nu skulde det altsaa blive anderledes. Hvilken Lettelse maatte det ikke ogsaa være for ham at se mig frigjøre mig! Det maa dog være for besværligt at leve sit Liv med sligt et Snyltedyrr paa Ryggen!

Oftere og oftere begyndte jeg at sige: Nei, tænk du, jeg synes ikke det. Eller: Den Tankegang forstaar jeg ikke; jeg synes det er helt modsat. O.s.v.

Og jeg begyndte at søge daglig Omgang med Damer af min egen udmærkede Alder, Fruer, der ligesom jeg ikke var «noget videre gifte», selvstændige, modne og dygtige Kvinder, som mente, at de «godt kunde undvære Manden».

[54] Mange af dem havde grædt; men lært at le, og mange, hvis Blik havde været slukt under Illusionernes Død, havde atter slaaet sine Øine op, frit og klart, og begyndt sit Liv fra nyt i ensom Kamp.

– Min Mand hindrede mig ikke i at søge udenfor mit Hus, tvertimod. I det hele, han respekterer alt hvad jeg gjør, behandler mig tillidsfuldt og udmærket. Er saa ikke vort Ægteskab idealt?

Men jeg retter ikke mere paa min Frisure og forandrer ikke mit Væsen, naar han kommer ind i Værelset, slig som Kvinder efter Weiningers Udsagn altid gjør,

naar en Mand kommer ind. Det er sandt, at vi gjør det for alle Mænd – undtagen for dem vi har elsket.

«Die Kunst schafft, die Wissenschaft zerstört die sinnliche Welt; darum ist der Künstler erotisch und sexuell, der Wissenschaftler asexuell,» siger Weininger. Det høres ikke dumt ud. Svært ofte dør vist ialfald Erotiken tidlig under strengt videnskabeligt Arbejde. Om Videnskabsmænd derfor ikke giftede sig saa aldeles for Evigheden, vilde maaske et og andet lettes for dem i Verden. Men Kunstnerne! Ja, hvad viser Livet, hvad ser vi i Verden? Er det mange stærke Erotikere, som lever i lykkeligt Monogami sin ^[55] Livsdag lang? Positivt lykkeligt? Ikke bare: ikke ulykkeligt.

Weininger siger: «den gjængse Opfatning af Mændene som polygame er falsk. Det er tvertimod Kvinderne, som er det.»

Vilde det maaske komme Sandheden nærmere og forklare mangt Vrøvl og mange Vanskeligheder, dersom man sagde, at *af Naturen* er begge polygame; men Kvindernes Opdragelse gennem lange Tider har dæmpet den Egenskab hos hende, mens Mændenes Flertal, efter alt, ser ud til at være det endnu. Den sunde, normale Mand har vel sjelden kjendt bare én Kvinde; men Flertallet af Kvinder har dog sikkert kun kjendt én Mand. Og mange har mer end nok med det. Endel Barnefødsler dræber ofte al Sexualitet. Kvinderne har da ogsaa en saa uendelig meget sværere Del i Slægtens Fortsættelse, at det ikke er underligt, om en Mand som Regel er nok. Men at Mændene *elsker flere paa en Gang*, er selvfølgelig Sludder. Det er de nok undskyldt for, de som vi. Den, som virkelig elsker, tilhører den ene eneste med hver Trevl og Fnug af Legeme og Sjæl – saa længe det varer. Men det varer jo desværre ikke altid saa længe.

^[56] Naar nogen spørger, hvordan man skal ordne de fortvilede Forhold mellem Kjønnene, saa svarer Moralisterne: Ved at ophæve enhver sanselig Forbindelse mellem dem. Som om det var et Svar! Spørgsmaalet er dog, hvad der skal gøres, mens der er Mennesker paa Jorden.

Ganske nøgternt set ser det ofte ud, som om en Ordning, der kun havde skrevne Love for Børnene, men forøvrigt fuld Frihed for modne Mennesker, var den eneste mulige. Men Børnene hører Moderen til, og Matriarkatet er derfor det eneste tænkelige Grundlag for en Ordning. En Far staar i Forhold til sit Barn i dybere, indre Forstand egentlig ganske fri. Det er de ydre Forhold, Graden af hans menneskelige Dannelse, af hans sjælelige Anlæg og af hans Kjærlighed til Moderen, som bestemmer Graden af hans Bundethed til Barnet. Eller har nogen hørt, at en

Far har spurgt efter sit illegitime Barn af Trang til at leve hos det, af Kjærlighed til det. Manden *lærer sig* i bedste Fald til at elske et Barn, som vokser op ved Siden af ham; men Moderen er sammenvokset med det fra det Øieblik, det blev undfanget. Kan hun ikke faa leve for det og med det, maa hun heller dræbe det, og [57] dræber derved sig selv som Menneske. Hun kan aldrig skilles fra det.

Matriarkatet (som overført til civiliserede Tider vel ikke netop behøvede at betyde Flermanneri) var ikke at le af.

Men Manden alene skaber og ordner jo alle Forhold, ogsaa de sexuelle (som altsaa vel maa siges at være svært lidet ordnede, end sige bragt til endelig Ordning), og hvor er den Mand, som skaber et civiliseret Matriarkat?

*

– Alle Mænd var mig ligegyldige; de blev alle saa ubetydelige i Forhold til min gamle, gode Ven derinde mellem Bøgerne. Og desuden – ingen af dem fik mit Hjerte til at banke. Jeg var 33 Aar, begyndte at kalde mig selv Matrone, og Mænd paa 30 for Gutter. Jeg var blevet en Smule korpulent; men man sagde mig, at jeg endnu saa ung ud.

Et Par Arbejder, jeg havde gjort, blev sagt at være Kunst, og man roste mit Talent, men selv var jeg flau. Jeg vidste det var smaat. Ynkkelig smaat. Men flauuest var jeg over, at jeg havde aabnet et Kighul ind til [58] mit eget skjælvende Indre. Det var for godt. Det var, som om jeg havde klædt mig nøgen for Alverdens Øine, og jeg havde Øieblikke, da jeg ønskede Jorden vilde aabne sig og sluge mig. Gjemme mig for altid.

Hvorfor havde jeg taget denne forfærdelige Last paa mig! Var det fordi den indre Trang var saa stærk, at jeg *maatte*? Nei, det var Selvopholdelsesdrift. Det var et Eksperiment under det nervøse Arbejde for at frigjøre mig, «finde mig selv» igjen. Min Fantasi var livlig; jeg havde altid tusinde Idéer; men Udførelsen var mig ingen tvingende Nødvendighed. Tvertimod. At begynd tage sig sammen, fordrede en voldsom Viljeanstrengelse. Men var jeg først begyndt, saa blev jeg roligere den Stund. Helst skulde jeg dog sikkert havt noget ganske andet «at hænge Fingrene i». For mig var dog nu bare ét at gjøre. Arbejde for enhver Pris. Paa hvadsomhelst, bare altid i Aktivitet. Jeg hader Dovenskab, og alle disse ørkesløse Fruer, som tilbringer sin Tid i Sydamernes Venteværelser, hos Friserdamer og i dumme Selskaber paa evig Jagt efter «Tidsfordriv», er mig en Gru! Alle disse hysteriske, aldrende Damer, som i Kamp mod Alderdommen nedværdiger sig til allehaande

[59] Latterligheder i Haab om at levne op endnu engang i en Mands Forelskelse, jeg ved intet ynkeligere. Kan jeg ikke andet, saa kan jeg da vel blive Børstenbinder! Men jeg tror, jeg havner ved et Stykke Jord, hvor jeg kan se det gro og vokse omkring mig, og et Hus, hvor der ingen Tid er til ørkesløse Tanker. Og jeg foreslaar af og til for min Mand, at vi skal købe en Gaard, hvor vi kan tilbringe vor Alderdom, i frisk Luft og sundt Arbeide. Jeg kan ikke taale Tanken paa en langsom Stuedød. Han smiler og svarer: «Ja, vil du drive den, saa er Tanken om en Landsgaard mig aldeles ikke imod. Der kan man leve i Fred, d.v.s. jeg, og du kan faa al den Ufred du trænger, og faa Brug for dine Kræfter og dine Evner til at administrere.»

Og jeg ser mig om og ruger over min Plan; men min Mand viser sig tilsidst saa haabløst uinteressert, at jeg træt opgiver det hele.

– Jeg søgte mer og mer udenfor mit Hus igjen. Jeg maatte se Mennesker, snakke og le.

Undertiden sagde jeg til min Mand, naar jeg gik ud: «Jeg morer mig, jeg.»

Da smilte han: «Ja, saalænge det er morsomt!»

[60] Og i den absolute Hensigt, at han skulde føle min Bitterhed, kunde jeg saa svare: «Det er ikke altid for Moro Skyld, at man morer sig.»

Da gaar han, uden at se paa mig og uden at sige et Ord.

*

Mine Veninder og jeg har en Torsdagsklub. Vi holder til en Gang hos hver, og sjelden har vi Mændene med. Det er næsten altid saa heldigt, at de har en eller anden Generalforsamling paa de Dage. Og yderst beleiligt kommer nu for os alle disse mærkelige «Generalforsamlinger», som det ligefrem vrimler af i Mændenes Liv, og som er alle nygifte Koners Fortvilelse.

Hændte det, at Husherren pludselig optraadte midt i vore lystige Sammenkomster, saa raabte vi overgivne: Ah, en Mand! Og vi holdt Taler for ham, og var vittige paa Mændenes Bekostning; men altid elskværdige, mildt koketterende Verdensdamer, som var *comme il faut* til det yderste, og meget langt fra at være bitre. Dertil var vi for stolte og selvbevidste. Vi forstod alt, ogsaa [61] Mændene.¹⁵ Vi var dannede, voksne Mennesker, som tog Livet overlegent. *Voilà tout.*

– Naar vi hørte om to, som skulde giftes, blev vi hverken høitidelige eller bedrøvede. Vi lo. «Wieder zwei hereingefallen», som Tyskerne siger. Det var alt, hvad vi havde at bemærke til den Ting. Vi vidste jo, at det var noget, som skulde gennemleves, mer eller mindre besværligt, mer eller mindre ondt eller godt. Altsaa: *que faire, que dire!*

Jeg blandede mig med Iver i dette Kor af sikre, «færdige» Kvinder, ja jeg førte an. Jeg var lystig, havde lært at le. Jeg lo maaske en Smule nervøst; men det virkede friskt paa andre; thi ofte sagde man til mig: ak, den der var saa ovenpaa som du! Der kom nemlig undertiden oprigtige Øieblikke over en og anden, og da tilstod de, at de lo ikke altid. Ikke endnu. Men det var Maalet.

[62] Aa, dersom en eneste af dem havde vidst, hvor lidet jeg lo i mine ensomme Timer! Hvor jeg var usikker og fuld af uendelig Bitterhed. Hvor jeg længtede, hvor jeg græd!

Men jeg sagde: Hør mine Damer, det er en Ting, som er ynkeligt, og det er at sutre og jamre over Livet. Det er en Ting, som er feigt, det er at flygte for Livskampen, opgive sig selv! Livet er deiligt! Livet *skal* være deiligt! «Den stærke Kvinde ler mod den gryende Dag!» Og er ikke vi stærke Kvinder!

Det er kun Mændene, som med Vold og Magt vil gjøre Kvinderne svage.

Og vi lo af al Mændenes vanvittige Kvindepsychologi, som blev os serveret i Tide og Utide. Af deres dybsindige Analyse af vore Følelser og Fornemmelser i og udenfor Ægteskab, i og udenfor Svangerskab. Men analyseres skal der jo, og hvad siger ikke Weininger:

«Endnu har aldrig f. Eks. en svanger Kvinde givet sine Følelser og Fornemmelser Udtryk, det være sig i et Digt, i Memoirer eller i en gynækologisk Afhandling. Er ogsaa dette en Følge af Undertrykkelsen ved Manden? – Ligesom vi ogsaa ellers kun har Mænd at takke for virkelig værdifulde Oplysninger [63] om Kvindens Psychologi, saa har ogsaa blot Mænd skildret den svangre Kvindes Følelser. Hvorledes kunde de det?»

Ja, derom kan man nok spørge, især naar man ikke har været gift. Og da kan man ogsaa komme til at give det Svar, som Weininger giver. Han siger, at her maa vi ty til det, som Manden selv har af Kvinde i sig, derigjennem kan han forstaa Kvinden. Men om vi nu siger, at Manden simpelthen har faaet sin Visdom fra Kvinden selv. D.v.s. det lille han virkelig ved. Thi en svanger Kvinde har en naturlig

Trang til at søge Trøst, Beskyttelse, Forklaring paa alle Gaader hos den elskede Mand. Han er jo den eneste, hun i den Tid kan betro sig til; den eneste, hun ikke maa gjemme sig for. Men jeg tror, at Mændene, som i den Tid iagttager os, tænker sig os langt mere kompliserede, end vi i Virkeligheden er. Mangfoldige Kvinder gaar sikkert svangre uden at tænke synderlig over det som andet, end noget, der kræver en Del Arrangements, som en Byrde, der er Kvinden paalagt at bære med kristeligt Taalmod. Smaagrætne og smaanervøse over de legemlige Plager, og i ujevnt Humør, klynger de sig til Manden og fordrer Omsorg og Trøst. Eller de bliver [64] fiendtlig stemt mod ham, som er «Skylden» i deres Plager. Forøvrigt lever sikkert selv de mest udviklede Kvinder i denne Tid endnu mere ubevidst end ellers. ¹⁶ Og er ikke det ganske naturligt? «Alt hos Kvinden er en Gaade,» siger Nietzsche, «og alt hos Kvinden har en Løsning: den heder Svangerskab.» Ja. Og dog er Kvinden for sig selv den største Gaade, naar, hun er svanger. Det vi yder af os selv til et nyt Menneskes Tilblivelse, er for stort, vort Legeme er et Redskab i Naturens Haand – *der skabes gennem* os. Selv om vi, som Adam, da Eva skabtes af hans Ribben, «faldt i en dyb Søvn», vilde det ikke være det mindste underligt. Betegnende er det, at vi i den Tid saa almindelig beskjæftiger os med Døden uden egentlig at frygte den. Jeg husker, at jeg ganske rolig sad og tænkte over, hvem der skulde have mine peneste Natkjoler, hvis jeg nu «ikke selv skulde faa Brug for dem længer». Og jeg sagde til min Mand: «Se nu lidt efter, hvis det skulde hænde, at jeg altsaa ikke greier dette her, og mit Tøi skal deles. Jeg vilde gjerne, at M. skulde have de fineste Natkjolerne og et Par sorte Silkestrømper, som ligger i Kommoden, for [65] hun er den eneste, som skjønner, hvor pent det er.» Og jeg syntes det var ganske beroligende at tænke mig disse Ting i hendes Hænder. Og jeg var saa langt fra at gruble over Døden. Jeg drømte om Barnet, vage, uklare Drømme, og mit Hjerte skalv af Angst og Fryd, naar jeg kjendte det røre sig under mit Hjerte. *Jeg ventede da som altid paa det vidunderlige.* Undertiden gik jeg i ren Ekstase. Men alt var for stort for min Tanke og min Forstand. Jeg følte mit Legeme som noget helligt, der maatte pleies med Ærefrygt, og jeg var glad og selvbevidst, trods de mange Plager. Min Mands Omsorg tog jeg som en Hyldest, han skyldte mig, og hans Rolle i Livet forekom mig liden og ussel i Forhold til min.

Værst var det den første Tid. Da var det fysiske Ubehag saa stort, at alt gik op i det. Maaske var dog den første Vished allerværst. Jeg blev forfærdelig ræd. Alt kunde man komme fra, bare ikke dette, ogsaa Døden. Jeg græd og følte Medlidenhed med mig selv – men vilde alligevel ikke for mit Liv undværet det. Det var jo saa vidunderlig spændende.

Min Mands Trøst hjalp egentlig ikke det mindste; men jeg likte at høre den, som [66] jeg likte at støtte mig til hans trygge Arm. Vi delte dengang Seng, og det var mig ubehageligt. Da jeg siden fik min egen, følte jeg det som en Lettelse; men jeg vilde helst, at han skulde siddet paa Sengekanten og holdt mig i Haanden hele Natten. Det var saa trygt og godt. Der var ligesom Frelse hos ham alligevel.

Men om Dagene havde jeg umaadelig Trang til at stelle og pusle om ham, være god mod ham og hygge for ham. Elskerinden var bukket under for Moderen. Den sidste Tid var jeg styg og generte mig meget for fremmede; men ligeoverfor min Mand triumferte jeg i mit Hjerte. Se, om jeg ikke nu er dig overlegen, du kloge, vigtige Mand!

Men Tiden blev forfærdelig lang; tilslut kunde jeg næsten ikke mere huske den Tid, jeg havde normal Figur. Det blev besværligt, og jeg længtede efter, at Timen skulde komme. Den sidste Maaned var al Sygelighed og al Frygt forsvunden, indtil de første Smerter meldte sig. Da blev jeg kold af Rædsel.

Den Følelse, som forøvrigt den sidste Tid døde alle andre, var Nysgjerrigheden. Jeg kunde ikke udholde at vente slig en Evighed, før jeg fik se mit Barn. Hvordan [67] saa det ud? Var det muligt, at jeg snart skulde holde et levende Væsen i mine Arme. et Barn, som var mit og hans! Jeg blev nervøs af den uudholdelige Spænding. Jeg likte ogsaa at dvæle ved Billedet af mig selv som Mor, Intet var dog skjønnere end saan en ung, pen Mor med et lidet velstelt Barn. Intet klædte en ung Kvinde saa godt.

– Men da Tiden kom, og mine Kvaler var paa det høieste, da tænkte jeg: Hele Verden sammensværger sig for at lyve! Ikke et Menneske, selv ikke vor egen Mor, siger os ærligt, hvilke Rædsler vi gaar ind til. Men kommer jeg levende fra dette, saa skal jeg rope det ud over Verden! Aa for en Mishandling!

Men da Barnet skreg, svimlede det for mig, og al min Ve og Vaande smeltede bort i stille Glædestaarer. Og mit Hjerte svulmede af Tak og Pris.

Aldrig oplever dog Mændene noget, som kan ligne den herlige Følelse at have født et Barn til Verden! Da min Mand den første Aften sad hos mig og tog min Haand og kyssede mig paa Panden, da sagde jeg: «Stakkars dig!» Han smilte uden at forstaa mig og rystede paa Hovedet: «Mig?» Og han trodde vist ikke jeg var ganske klar, da jeg sagde:

[68] «Ja stakkars dig, som aldrig kan faa et Barn!» Men jeg mente det. Smerterne havde jeg alt glemt.

Og da jeg skulde have mit næste Barn, var jeg rolig og glad.

Mon ikke Massen af Kvinder er omtrent ligedan under de Forhold. Jeg tror det, for jeg har kjendt mange, og der var intet mærkeligt ved nogen af dem. At enkelte maa tygge brændt Kaffe og andre sværmer for sure Æbler, som helst maa være stjaalne o. l., er vist ofte ligesaa meget Sensationslyst som virkelig Trang. Man skal jo med Vold og Magt være interessant i de Omstændigheder.

– Men vi talte ikke bare om Mændenes Vildfarelser; ogsaa vore Medkvinder fik holde for. Emancipationsjaget, den rastløse Agitation for hel ydre Ligestilling, var et tilbagelagt Stadium for os, og vi smilte af dem, som endnu for Alvor diskuterede Muligheden af en saadan. Naar Kvinden er legemlig sund og normal, og ikke forskruet aandelig, maa hun, dersom hun kan overvinde sig til fuld Ærlighed, tilstaa, at vi sandelig den meste Tid af vore bedste Aar er lidet skikkede til ansvarsfulde og anstrengende Samfundshverv. Vi var enige om, at der var og blev [69] Grænser, vi aldrig maatte forsøge at overskride. Vi vilde bare løbe Panden mod den uoverstigelige Mur, paa hvilken der staar skrevet: hid og ikke længer. Men der var Rum for meget Arbeide, megen Selvstændighed, før vi naadede den Mur.

Naar Manden har fuldbyrdet sin Del af et nyt Menneskes Undfangelse, saa er han fri, og kan gaa til sin Gjerning normal og sund; men da begynder vort Arbeide. Og naar slutter det? Ikke før Børnene gaar voksne ifra os. Thi Børnene er og bliver Moderens i al Evighed. Det er naturligt, og alt andet er stygt.

Men selv om en Kvinde ikke føder Børn, er hun alligevel jordbunden. Hun er, trods alt, Kjønsmenneske, og har periodiske Mindelser derom, som sætter Mærke i hendes Sjæleliv. Spørg voksne, ikke kvindesagsforkvaklede Kvinder, om de ikke saa og saa mange af hver Maanedes Dage er mer eller mindre utilregnelige, og de allerfleste vil maatte indrømme, at saa er det. I den Tid vilde det være en Forbrydelse af os f. Eks. at optræde som Dommere. Hvor mange af os er ikke de Dage i en eneste Ophidselse, i et Humør saa fortrædeligt, at vi helst vilde slaa alle Mennesker ihjel? [70] Aldrig vilde jeg derfor heller f. Eks. vove at lade mig operere af en kvindelig Læge, uden Først at skaffe mig Vished for, at hun var udenfor sine unormale Perioder. Altsaa aandelig unormale. Det hjælper ikke, om de er ligesaa dygtige som en mandlig Læge, Naturens Love er de lige fuldt underkastede.

Og naar vi elsker, er vi ogsaa unormale.^{u7} Gaar helt op i det i en ganske anden Forstand end Manden. Det har Indflydelse paa alle vore Handlinger. Da er vi stærke, men ensidige og blinde, og gaar tvert igjennem alle Hensyn. Er det den nye Slægt, som vil fødes (Schopenhauer), eller er det Djævelen og alle hans Engle? Jeg ved ikke; men det ved jeg, at vi er i Magternes Vold. Kan nogen tvile paa det!

Men, der er Kvinder, som aldrig elsker! Ja, saa forfærdeligt det er, saa er det Sandhed: der er Kvinder, som aldrig elsker. Men i dem gror Sjælens Sygdomme frodigt!

Og om det var saa, at de sterile var gode Samfundsmennesker, skal derfor enhver ung Kvindes Liv grundlægges med det Maal – det Haab – at blive som disse?

[71] Ja, saa vil de, der ønsker at Slægten skal uddø, de sterile, og Stuefilosoferne.

Weininger vil fuld ydre Ligestillethed, fordi det vil hjælpe Kvinden til at frigjøre hende fra sig selv – til at blive Mand. Og det er for ham altsaa Maalet.

Men den samme Tanke forfægter Kvindesagskvinderne i deres sygelige, blinde Kamp mod Eros – den store syndefulde Menneskefordærver.

Herregud, naar skal der komme en ny Verdenshersker, som kan føre Menneskene ud igjen under aaben Himmel!

Ud fra Bogstøv og Stuevisdom, ud i Solen og Dagslyset!

Men Livets Sol er Kjærlighed i al Evighed, Amen!

*

Der var ogsaa en Sort Kvinder, vi *foragtede*, og det var den store Masse af huslige Martyrer.

Intet var ynkeligere, og intet maatte dog være ynkeligere for Manden end disse stumme bedende Øine, som hang ved ham i syg Længsel efter en Gunstbevisning, i vanmægtigt Jag efter at puste Liv i den [72] sluknende Ild. Nei, da heller helt løs. Helt fri. Om ikke de ydre Forhold tillod Skilsmisse, saa fik man dog arrangere sig. –

– – – Vi var alle stærke, sunde, soignerede og smagfuldt klædte Damer, som følte og nød Velværet ved at være ulastelige i alle Dele, og ved at være blevet voksne Mennesker. Vi spøjte med vore Rynker og de næsvise graa Haar, som begyndte at

vise sig; men vi beundrede hverandre, og opmuntrede hverandre til Arbeide og Selvstændighed.

Om vore Mænd talte vi spøgefuldt. En Smule skarpe i vore Bemærkninger af og til, og slemme til at lave Vitser om deres Dyder; men altid med dannet Respekt og elskværdig Taktfuldhed. Det var jo vor Stolthed at være ulastelige, ogsaa i det. Men vi brugte ofte Ordet Stakkar, og følte os uhyre stærke og ovenpaa i Forhold til dem, som alle var mer eller mindre slidte af Livet, eller af strengt Arbeide.

Engang var der Spørgsmaal om at invitere Mændene til en Torsdag, endog om helt at aabne dem Adgang. Men flere af os protesterede. «Huf nei, lad os være fri! Saa slipper vi at skabe os den Stund. [73] Det er saa besværligt med dette evige Koketteri!»

Og vi blev snart enige om at udelukke alle Mænd for altid!

Men en Torsdag blev vi ubehagelig overraskede ved den Besked, at Fru N.'s Gemal vilde være hjemme og deltage i vor Sammenkomst med en gammel Ven og Studiekamerat, netop hjemvendt fra Amerika. Ja, hvad skulde vi gjøre!

Fru N.'s Gemal var, for at bruge et mildt Ord, en svært lidet morsom Mand, og hvad var det nu for en Aabenbaring, han, den anden?

Jo, det fik vi snart at se. En Bjørn, et Vilddyr ude fra Vestens Prærier. Han bestod af en sand Urskog af rødt Haar og Skjæg og forresten af Guldbryller og to store, røde Næver.

Vi blev straks enige om, at han naturligvis aldrig havde boet i Hus. Han fyldte Stuen paa en ubehagelig Maade, og vi var hele Kvelden i nervøs Angst for Fru N.'s dyrebare Tanagrafigurer og den deilige, blaa Sévres-Krukke med de hvide Liljer i.

Først ved Bordet nedlod han sig til at snakke med os Damer. Før havde han mønstret os saan løselig og derpaa trukket [74] sig tilbage med Værten i Passiar om Amerika og om gamle Dage.

Den Tone, han tiltalte os i, var slurvet og irriterede mig. Hans ubestemmelige Blik bag de glimtende Brilleglas var ogsaa høist utækkeligt, naar det en Gang lod sig fange. Ironiskt og halvt haanligt. Paa Grænsen af at være uforskammet. Hovedresultat: en helt igjennem yderst uheldig Figur.

Det var morsomt at komme sammen med norske Damer igjen, sagde han. Tonen var anderledes end i hans Tid. Alt havde nok i det hele forandret sig. «Undtagen du,» henvendte han sig til Husherren, «for du er, som om du har ligget i Kommodeskuffen, siden jeg reiste.» Da maatte jeg smile, og kom til at se paa ham. Det var nu slet ingen dum Bemærkning.

Vore Øine mødtes, og han smilte ogsaa til mig, og løftede saa pludselig sit Glas. Og denne lille uskyldige Bevægelse kom mig saa overraskende og uforberedt, at den virkede som en Bombe kastet i mit Hoved. Jeg rødmede som en 17 Aars Pige. Og for den, som bringer en Dame i min Alder til at rødme og miste Herredømmet over sig selv, om bare for et Øieblik, findes der ikke Tilgivelse. Jeg var rasende.

[75] Jeg saa, at han betragtede min Figur; det gjorde mig ikke blidere. Men han saa ogsaa paa mit Haar, og det ærgrede mig ikke fuldt saa meget.

Men i det hele – en usigelig Lettelse vilde det være, naar disse generende grønne, gule, eller Gud ved om det var blaa, Øine vel var ude af Stuen.

– Jo sandelig var de blaa. Lyseblaa. Kunde man tænke sig noget mere affekteret end blaa Øine i det Ansigt. – Men det allermost affekterte var, at de af og til blev formelig barnslige.

– Vi havde fra først af vanskeligt for at finde vor vanlige Lystighed igjen denne Aften. Manden generte os. Vi blev ufrie, og efter Bordet sagde vi til hverandre, at dette skulde ikke ske mere.

Vi samledes om vor vanlige Torsdagsbolle, og dette Arrangement tiltalte Bjørnen. Han syntes det var festligt. Pludselig vendte han sig til mig og sagde: «Der er en anden Tone end i min Tid, ja. Er de unge ligedan?»

«Hvad mener De?»

«Om de unge norske Damer ligner de elskværdige Fruer her i Aften. Da glæder jeg mig nemlig til at træffe dem.»

Jeg sagde ham, at jeg aldrig havde Anledning [76] til at være sammen med unge Damer, og snudde ham Ryggen.

Hans Maade at snakke til en paa var en Fornærmelse. Jeg satte mig hen til et andet Bord og forsøgte at faa Stemningen op; men det var umuligt.

Lidt efter kom Værten hen til os og sagde leende: «Min gamle Ven har meldt sig ind i Torsdagsklubben netop. Til min Kone. Saa nu faar dere nok lukke Dørene op for os Mandfolk.»

«Nei det var udmærket,» raabte jeg uvilkaarlig. Men hvad skulde jeg mere sige til min Vært. Vi slog det hen i Spøg, og jeg blev høirøstet, drak et Par Glas, og Pokker var løs. Jeg snakkede ustanselig, ⁿ⁸ fik de andre med, og tilsidst var vi i den vildeste Ord- og Vitskamp med de to Mænd. Han skulde nu faa føle, at han havde stukket Haanden ind i et Hvepsere, og forhaabentlig blive kureret for sin Lyst til at deltage.

«Ja ja,» sagde han, «sandelig var det morsomt at være blandt Mennesker igjen.»

Jeg lo. «Ja, men vi Kvinder er ikke da ^[77] Mennesker. Hvad siger ikke Salomo: iblandt tusinde fandt jeg ét Menneske, men fandt ikke én Kvinde blandt dem alle.»

«Jo ho, jeg ved det nok,» svarte han, «og jeg ved ogsaa, at Salomo siger, at han fandt en Ting bedskere end Døden – en Kvinde. Og den, som er god, skal undkomme fra hende, siger han; men en Synder skal fanges af hende. Er det ikke omtrent saa. Men er vi ikke alle Syndere!»

«Aa jo, saan Smaasyndere. D.v.s. dere Mænd. Vi Kvinder kan ikke synde engang, og endda stængte Muhammed Paradiset for os. Ak ja, hvor har ikke Mændene alle Dage søgt at gardere sig mod os paa al Vis. Ved at give os intet, eller for meget. Ved slet ikke at regne os med, eller gjøre os til et og alt. Og alligevel –»

«Ja, det er sandt, man har altid vanskeligt for at finde den rette Plads for Kvinden. Men jeg synes nu Kineserne gaar lidt vidt, naar de siger, de er børnløse, dersom de bare har Døtre.»

«Nei virkelig! Ja ja, man kan sige hvad man vil om dere Mænd – ædle er dere nu alligevel altid!»

Vi lo, og det blev sent den Aften, før Kampen sluttede. –

^[78] Jeg havde reist mig for at sige Godnat, og stod et Øieblik alene ved Kaminen. Pludselig stod han ved Siden af mig. Han saa paa mig med et Blik og et Smil, som bragte mig til Raseri, og sagde: «De er en sjelden Dame!»

Jeg smilte haanlig: «Saa!»

Han lagde et Stykke Birkeved paa Ilden og fortsatte ligesom for sig selv, medens han stod bøiet og saa ind i Kaminen:

«Ikke det, at De gaar uden Korset og bærer Deres Haar i gammeldagse Fletninger; men De har Humor.»

Jeg saa paa ham med Foragt:

«Nei tænk! Det er dog ellers en monopoliseret Mandfolkedyd.»

«Ja netop. Og derfor ... eller har kanske nogensinde en Kvinde skrevet en Komædie? Neppe.»

«Nei, det kan saamen gjerne være; det interesserer mig sandt at sige ikke synderlig. Godnat.»

Jeg gik. Desværre havde jeg kun én Ryg at vende ham; jeg ønskede, at jeg havde havt hundrede.

«At jeg ikke slog ham!» tænkte jeg, da jeg hurtig sprang nedover Trapperne.

[II]

[79] «Allzulange war im Weibe ein Sklave und ein Tyrann versteckt. Deshalb ist das Weib noch nicht der Freundschaft fähig: es kennt nur die Liebe.

– – Noch ist das Weib nicht der Freundschaft fähig. Aber sagt mir, ihr Männer, wer von euch ist denn fähig der Freundschaft?»
(*Zarathustra.*)

Næste Gang skulde Klubben være hos mig. Jeg var nervøs. Irritabel. I Grunden var jeg træt af det hele. Det var saa meningsløst altsammen. Vi kapløb jo med Tungen ud af Halsen mod Graven; det var det hele. Og vi satte Præmier for den, som kunde le høiest, vrøvle mest, saa vi ikke skulde sanse, hvor det bar hen, ikke høre, hvor Stenene rullede foran os nedover Skraaningen. Ak, hvor det hele var sørgeligt – og latterligt. Dersom der sad et ophøiet Væsen over os og saa denne vilde Dans og disse Galmandsgebærder foran Afgrunden, hvor maatte det ikke le – og græde.

Jeg sad stille i min Stue et Par Dage og kjendte paa min Sjæls Puls og fik Rynker paa kryds og paa tvers i mit Ansigt. Aa, hvor jeg var træt af min Sjæl og mit Ansigt og altsammen. Jeg holdt ikke Stilheden ud. [80] Og jeg reiste mig omsider og knyttede Hænderne og sagde til mig selv: Nei, ikke Sottedød, ikke Stuedød! Jeg vil slaas med Livet endda en Stund. Slaas med hvemsomhelst og hvadsomhelst – bare ikke denne fortærende Stilhed.

Ja, hvorfor ikke – med *ham* vil jeg slaas! Jeg gjorde en trodsig Grimace til mig selv i Speilet: Ja–ha det vil jeg! Tror du den Smule Rynker, du viser frem, skræmmer mig!

I næste Øieblik sad jeg ved mit Skrivebord og rablede følgende Billet til Fru N.

Kjære Marie!

Tak for igaar!

Det var jo yderst elskværdigt af din Mand, at han vil være vor Torsdagsgjæst. Han er selvfølgelig inderlig velkommen ogsaa hos mig. Men hans Prærieven, hvad skal man sige til ham? Han var dog det mest uforskammede Mandfolk, jeg endnu har havt den Ære at være sammen med! Og slig som han saa ud! Som et Dyr. Jeg er vis paa, at han gaar paa fire, naar han er alene!

Men – din Mand har altsaa villet det, og du har gjort Begyndelsen. Og man er da Gudskelov velopdragen. Altsaa tager man ^[81] Tingene med Anstand og opfører sig *comme il faut*. Jeg skal sende ham min Adresse.

Hjertelig velkommen paa Torsdag!

Din
Eva.

Samtidig skyndte jeg mig, at sende følgende Kort til Bjørnen (Svar fra Fru N. maatte altsaa ikke faa Tid til at indtræffe først. Hvorfor blev dette mig med en Gang saa magtpaaliggende?):

Hr. Ingeniør!

Da De i Torsdags gjorde det vovsomme og, sandt at sige, en Smule forbausende Skridt at melde Dem ind i vor Klub sammen med Hr. N., vil jeg ikke undlade at meddele Dem, at man næste Gang samles hos mig. Men jeg skal, for alle Tilfælde, oplyse, at Klubbens Medlemmer er ganske og aldeles fri, og aldeles ikke behøver at møde hos alle. Uden Fortrydelse fra nogen Kant kan man rolig udeblive.

Deres
Eva S .....

Næste Morgen fik jeg følgende Brev fra Fru N.

Kjæreste Eva, du er virkelig altfor troskyldig! Du kan da vide, at det var en ^[82] Spøg af min Mand, og ogsaa af «Dyret». Du slipper dem saamen begge. «Dyret» er forresten meget bedre, end han ser ud til. Han er klog, og en grei,

dygtig Kar; men der er noget i hans Liv, som har gjort ham brutal, stundom kynisk. Han har havt en Affære derborte i Vesten, som har sat ham ud af Stilling; men hans Kamerater, deriblandt min Mand, er overbevist om hans Hæderlighed og holder meget af ham. Han har altsaa, som saa mange, været uheldig, og det har gjort ham haard.

Men, som sagt, tænk ikke mer paa dette. Du har selvfølgelig ingensomhelst Pligt ligeoverfor ham. Min Mand hilser og takker forresten. Han er skral, og i alle Tilfælde ausgeschlossen.

Jeg glæder mig til en frisk, fro og freidig Damerangel paa Torsdag. Sidst gik det lidt ud af det gamle, gode Spor.

Din
Marie.

Jeg bed mig i Læben og kastede Brevet i Kaminen.

– Ved Middagsbordet fortalte jeg min Mand med megen Iver og flængende Kritik om den amerikanske Bjørn, som havde forstyrret vor Sammenkomst.

[83] Det var mig en Lettelse at snakke. – Nu kom der vel snart en Billet, hvorfra Ironien lyste. Det kunde han.

Men Dagen gik, og der kom intet. Om Kvelden gik jeg rastløs frem og tilbage i min Ensomhed. Hm! Den høflige Herre svarte ikke engang. Maaske sidder han nu og smiler over min Billet. Finder det overflødig at svare. Triumferer! Jeg blev hed, der jeg gik alene i min Stue.

– Jeg havde et Arbeide, som hvilte paa mig. Jeg tog det frem som i Feber. Prøvede at tage fat. Det var ligesom Livet om at gjøre denne Gang – jeg var ræd, hver Gang jeg saa paa det. Som Katten om den hede Grød gik jeg omkring det, droges imod det, men turde ikke, kunde ikke. Det var som en pinefuld Hemmelighed mellem mig og «Magterne». Nei, jeg kunde ikke røre det her mellem Mennesker og graa Mure. Jeg maatte være alene med det, høit oppe, langt borte, hvor ingen saa eller hørte mig. Hernede i Myldret hængte jeg en Fille igjen af mig paa hver Dør, jeg gik ud og ind af, og hvert Menneske, jeg talte med, stjal et Stykke af min Sjæl. Men til dette mit Arbeide maatte jeg komme rig og hel, som til en elsket Elsker!

[84] Aa for velklingende Undskyldninger! Jeg kunde jo ikke, jeg var jo ikke rig, det var jo bare det!

Men nu var det alligevel, som om Tidspunktet var kommet, da jeg *maatte*. Jeg tog mig voldsomt sammen, prøvede, men Taarerne styrtede frem, og jeg fór op og gik igjen i rund Ring og vred mine Hænder. Jeg var nervøs indtil Vanvid. Herregud, hvad var det? Jeg havde gjort en liden Dumhed. En ganske liden Dumhed, en Barnagtighed, det fik da bæres. Men foran mig saa jeg et Smil i en Ramme af vildt, rødt Skjæg og et Par Øine, som lyste af en modbydelig Ironi!

– Nei, hør nu, min Dame, du er paa Vei ti at blive gal. Og ligesom i instinktmæssig Trang til at redde mig fra en Ulykke gik jeg pludselig, bestemt og hurtig ind til min Mand. Han saa distrahit og forvirret op fra sit Arbeide. Da blev jeg med en Gang flau som en Skolepige og spurgte efter en Kvittering. Jeg havde faaet en Regning to Gange; men han skulde ikke lede nu, jeg kunde faa den siden. Og ganske idiotisk gik jeg ud igjen, og atter kom Taarerne styrtende.

Jeg vilde fortalt ham om min Dumhed med Billetten, og om Mandens grænseløse [85] Uhøflighed, og spurgte ham, som Gentleman, hvad en Dame havde at gjøre i slige Tilfælde. For jeg var altsaa ærgerlig, det vilde jeg sagt ham.

Men jeg var jo alene. Altid alene. Han var tusinde Mil borte fra mig, og hvad saa? Ja, dersom nogen *virkelig* havde fornærmet mig, saa havde han nok taget sig sammen og hjulpet mig. Men dette vilde han smilet af og sagt: Det hele er en altfor stor Bagatel, kjære; tag det med Ro.

– Men tidlig næste Morgen kom et Brev med fremmed Haandskrift. Jeg sprang ind med det og laaste Døren og sad længe med det uaabnet. Hjertet hamrede i mit Bryst.

Jeg kaldte paa min Dameværdighed, paa mine Aar, og jeg skammede mig selv ud. Hvad var nu dette for Idioti, og endelig aabnede jeg med skjælvende Haand Konvolutten. Det, som slog mig, var en svær, tyk Haandskrift. Bjørnelabben, sagde det inde i mig. Men der stod kun følgende:

Høistærede Frue!

Jeg siger Tak! Jeg kommer selvfølgelig.

Deres ærbødige
N. N.

[86] Jeg kommer! Og selvfølgelig! Simpelthen. Huh, hele Manden var ligesom bare et eneste stort *Jeg!* Det var en Freidighed uden Lige!

Jeg stod op, gik omkring og knugede Brevet, hed og nervøs. Men saa maatte jo min Mand med, og de andre Mænd! Det hele Arrangement maatte forandres. Nei, nei, Mødet maatte indstilles; jeg maatte blive syg. Dette gik ikke.

– Han kommer! Og pludselig kastede jeg mig ned paa Sofaen og græd, som mit Hjerte skulde briste. Aa Gud, jeg er jo syg!

*

Næste Formiddag, da min Mand var gaaet paa Bibliotheket og mine Børn paa Skolen, gik jeg omkring i rastløs Huslighed. Jeg maatte have alt slig, som jeg likte det omkring mig. Jeg ordnede Blomsterne, lagde Birkeved paa Kaminen. Jeg vilde arbeide. Idag var det, ligesom jeg var saa uendelig langt fra Verden, saa uendelig alene. Nu maatte jeg vove at tage mit Arbeide frem. Men jeg satte mig bare foran Ilden og lod mine Hænder falde tungt ned.

Da ringte det, og Pigen bragte mig hans Kort. Hurtigere end jeg kan skrive det, [87] var jeg ved Speilet, slyngede et stort hvidt Blondetørklæde om Halsen og satte min høie Skildpaddekam i Haaret. Kastede et Blik paa mine Hænder – og saa stod han der.

Han takkede for Brevet. Var blevet svært overrasket. Behagelig overrasket. Han havde ikke drømt om, at hans Spøg skulde blive saa elskværdigt vendt om til Alvor. O.s.v. Jeg har sikkert aldrig i mit Liv rødmet dybere, og han lod mig mærke, at han saa det. Det ironiske Smil trak op. Atter fór den Tanke gjennem mit Hoved: Hvorfor slaar du ham ikke! Men jeg stammede de dummeste Ting: Nei, De maa aldeles ikke tro ... det har intet med Elskværdighed at gjøre ... men man vil jo nødig være uhøflig. Og dette med, at Gemalerne skulde med af og til, er gammelt. Han smilte, bukkede og begyndte at se sig om, ugenert og ligesom undersøgende. Jeg bød ham en Stol ved Kaminen.

«Hvor pent De har det! Saa mange Farver.»

«Ja, Jeg liker Farver.»

«Den ligner Dem selv denne Stuen; der er slige dristige, forbausende Overgange – men som Hele –»

«Tør jeg byde en Cigar. Min Mand har en Kasse staaende herinde.»

[88] «Tak.» (Pause.)

«Maa jeg byde et Glas Vin. Kjølig Rhinskvind?»

«Tak! I grønne Glas. Naturligvis. Det passer herinde. Ved De hvad, Frue. De er næsten *for* stilfuld.»

«Hvad mener De?»

«Det virker saan lidt ... lidt affekteret. Som saan «kunstnerisk» Stræben. Jeg skal sige Dem, jeg fordrager ikke Kunstnere. De er ikke Mennesker.»

«Hm. Og jeg kan egentlig ikke fordrage andre Mennesker end Kunstnere, naar jeg skal være oprigtig. Netop fordi de er saa meget mere Mennesker end andre. Uskyldigere og naivere. Og saa er de ikke saa stemningsforladte, som det praktiske Livs Mennesker ofte bliver.»

Vi drak Vin og vrøvlede. Alt, hvad jeg sagde, modsagde han. Mine «Meninger» tog han neppe nok alvorligt, og der fandtes ikke Retfærdighed i hans Sjæl, naar det gjaldt Kvinder. Jeg maatte tænke: hvilken Modsætning til min altid retfærdige, finttænkende Mand!

Hans Visit blev kort, og da vi skiltes, blev vi leende enige om, at to mere forskellige Individuer end vi neppe nogensinde [89] havde set Dagens Lys. Vi kunde vist holde det gaaende med Kjægl og Trætte fra Morgen til Aften. Men jeg tilføiede, at jeg forøvrigt ikke kunde tænke mig det Menneske, som ikke maatte trætte med ham, saa umaadelig vrang som han var.

– Jeg var i slet Humør, da han var gaaet. Det var sandt; han ødelagde enhver Stemning. Jeg holdt ham ikke ud. Og det endelige Resultat blev: Torsdagsmødet indstilles.

Men det blev ikke indstillet. Tvertimod. Alle Mænd blev budne; der kom to foruden ham.

Min arme Mand, som selvfølgelig var fortvilet i sit Indre, bar det med Resignation. Ud paa Aftenen fandt han og Bjørnen hverandre i et

naturvidenskabeligt Emne, og alt gik over Forventning for saavidt.

Men da alle var gaaet om Kvelden, kastede jeg mig træt paa Sofaen. Jeg var skuffet. Aa, hvor det hele var tomt og trist!

Nei, fremforalt ikke disse fortvilede Selskaber med Pligtægtemænd. Fri fik da voksne Mennesker være – hver i sit.

Men min Mand reiste til Udlandet, og Bjørnen kom siden alle Torsdage. Vi saaes ogsaa ellers, oftere og oftere, og jeg fandt ^[90] tilslut Mennesket under Bjørnehammen. Vi endte med at blive Venner, gode Kamerater, som var dygtig hensynsløse mod hverandre, og som ikke var enige om en eneste Ting paa Guds grønne Jord, og derfor aldrig manglede Stof til Samtale og Trætte. Jeg udviklede mig til en ren Debattant, og det hændte, at jeg gjorde ham ganske ør med alle de vilde Paradokser og freidige Paastande, som han hidsede mig op til. Ofte sagde han: «Men velsigne Dem, Frue, hvordan kan en saa ulastelig Dame, som De, være saa totalt blottet for Moralfølelse, Religion, Ansvarsfølelse og alle andre Følelser, som et moderne Samfundsmenneske, og især da en Kvinde, er nødt til at have. De er jo en Vild ifra Afrikas Skoge.» Og jeg sagde ham, at han ved sin irriterende Udmærkethed tilslut drev mig helt og holdent ind i Urskogen. Sad han ikke der og var saa skuffende lig et Menneske, en Mand, og saa var han bare en Maskindel! Da reiste han sig undertiden halvt i Stolen og saa ud, som om han vilde tugte mig korporlig. Og det endte med Latter og hans inderlige Forsikring om, at jeg ialfald var «moralsk fordærvet».

Saadan gik Vinteren, og han var som Kamerat og Ven rigtig i sit Element.

^[91] – – Men – «Allzulange war im Weibe ein Sklave und ein Tyrann versteckt. Deshalb ist das Weib noch nicht der Freundschaft fähig: es kennt nur die Liebe.»

Saa talte Zarathustra.

[III]

«Es ist immer etwas Wahnsinn in der Liebe. Es ist aber auch etwas Vernunft im Wahnsinn.»

Nietzsche.

Inden Vaaren kom, var det vanvittige sked. Jeg elskede. Mod al min Vilje og al min Fornuft. Jeg var overrumplet, lamslaaet; jeg havde mistet min Forstand. Jeg gik omkring i en eneste Forvirring. Hvorfor *maatte* jeg dette? Jeg vilde, vilde, vilde det jo ikke! Aa, min Elskede, hvorfor gik du ikke ud af min Vei! Før, straks, for længe siden! Hvorfor reddede du mig ikke fra dette, du, som var voksen og klog? Men nu var det forsent, det sagde vore Øine, hvergang vi mødtes. Vi var fortabte. Vi søgte skjælvende sammen; men blev stumme og forlegne i hverandres Nærhed. Kun en Gang mødtes vore Hænder i et Haandtryk, som fortalte alt. Og da hviskede jeg i min Nød: «Reis!»

[92] Men han reiste ikke. Vi gik der i Angst og lyttede til hverandre – to Sjæle og to Legemer, som i ubeskrivelig, ængstelig Ømhed søgte ind til hverandre. To voksne Mennesker, som saa Afgrunden; men ikke havde Kraft til at stanse.

Og de lange, lange Timer, jeg levede borte fra ham, gik jeg som et Vilddyr i fortvilet Vandring foran Burets Jernstænger.

Ingen og intet kunde redde mig; jeg var en eneste brændende Længsel og Attraa. Ingen kunde tage denne Kalk fra mig!

Min Fod var bundet til at gaa de Veie, der førte til ham og ingen andre. Det hjalp ikke, at jeg sagde til mig selv: dette er Vanvid! Jeg *vilde* vende om, men jeg gjorde det ikke. Jeg kunde ikke slukke Livets Lys, som igjen var tændt for mig.

Der, hvor han var, der var Livet; der alene var jeg Menneske. Sammen med ham glemte jeg alt andet, var straalende og glad. Han piskede mig op til Høiden af mig selv; det var, som en indre Ild tændtes i mig i hans Nærhed.

Og Ilden i mit Indre gjennemlyste mig. Jeg saa det; jeg var yngre og vakrere end paa mange Aar.

Det hændte af og til, at vi følte vor [93] Selvbeherskelse svigte, at vor Kraft var tilende. Da flygtede vi rædde for hverandre; men – kun for straks igjen at søge sammen.

Hvorlænge kunde vi dette? Jeg tænkte ofte: reise langt bort, aldrig mere se ham! Drukne sig i Arbeide, i Pligter, for dette *maa* ikke ske! Vi er for kloge, for gamle, vi ved for meget. Vi ser jo alt det forfærdelige, vi trækker ned over os selv og andre; hvor kan vi saa gjøre det!

Men ak, i næste Øieblik brændte hele mit Væsen imod ham, og jeg vidste bare, at jeg holdt ikke ud denne Evighed, til jeg igjen fik se ham. Alt andet kunde bæres, bare ikke det at være borte fra ham, ikke se ham, ikke føle hans Nærhed!

Naar jeg gik paa de ensomme Veie og glemte Verden omkring mig, maatte jeg hvert Øieblik stanse og knuge mine Hænder, og jeg hviskede halvhøit for mig selv: Aa, min elskede Ven, hvorfor er du tusinde Mile borte fra mig! Men naar jeg hørte hans Skridt, tændtes tusinde Lys indeni mig, og mit Ansigt glødede og mine Øine straaledede imod ham. Jeg syntes, jeg maatte være deilig, for alt jublede i mig, naar han kom.

Mine Veninder snakkede om Bøger, om Kunst, og vilde vide min Mening om det og [94] det. De fortalte mig om interessante Værker af den og den store Forfatter. Det vilde interessere mig, jeg maatte læse det. Jeg smilte i mit Hjerte. Du, min Ven, interesserer mig, du og intet andet! Men sig det ikke til Menneskene, for da vil de udstøde mig af alt godt Samfund. Aa, men jeg er fuld af Uro og Angst. Du er saa langt ifra mig! Hvorfor kommer du ikke! Naar faar jeg se dig? Det er mine Dages og Nætters store Spørgsmaal. Og der lagde sig et Jernbaand af Længsel om Pande og Bryst, og jeg raabte paa ham og bad: «Aa, min elskede Ven, hvorfor piner du mig, ser du ikke, føler du ikke, at jeg er din! Ingen Magt i Himlen eller paa Jorden kan redde mig fra dig! – –

– – Det var i Mai. Jeg havde havt en Uge fuld af Fortvilelse. Han havde trukket sig tilbage efter et Selskab, hvor han et Øieblik havde glemt sig selv. Han sad med Panden støttet i Haanden alene ved et Bord, og hans Øine hang ved mig, der jeg stod længer henne i Stuen og talte med en Dame. Saa kom jeg forbi, og han strakte uvilkaarlig Haanden ud efter mig, ligesom bedende. Mange saa det, og jeg blegnede. Straks efter gik han, og jeg kjæmpede en voldsom Kamp for at [95] holde

mig oven Vande til det almindelige Opbrud. Aa, hvilke Nætter og Dage jeg tilbragte efter den Aften og til den Dag – den forfærdelige, deilige Vaardag fjorten Dage senere, da vi atter mødtes.

– Det var en straalende Formiddag med Sol over al Verden og dirrende Vaar i Luften. Jeg sad paa mit Værelse, bleg og forgræmmed af Søvnløshed og vaandefulde Tanker. Jeg vidste, at vi nu var paa ret Vei, jeg vidste jo dette var det eneste, at vi aldrig mere saaes. Det kunde jo ikke blive andet end Jammer og Sorg og Forviklinger for to, som vilde bryde alle Baand og begynde paa nyt. Og i vor Alder – ingen af os vilde klare det. Aa, han var klog. Og nobel. Han vidste, at jeg var for svag, og han vilde redde mig. Aa, min Ven, du ved ikke, at alt andet var en Leg mod dette, at du ikke kommer!

Det var, som Maalet nu var fuldt. Jeg havde grædt mig syg og træt, og jeg var ude af Stand til at foretage mig nogetsomhelst. I alt hvad jeg saa paa var hans Billede.

Rørende og tilbedelsesværdige var mig nu hans største Mangler, og hvor var han ikke klar, klog og overlegen i Forhold til ^[96] mig. Hvor havde ikke allerede hele mit Væsen taget Farve af ham. Jeg vidste, at var han bare hos mig, da var min Personlighed, mit Selv – alt var mig ligegyldigt! Jeg var gal! Men hvad brød jeg mig om min Forstand. Den var mig kun til uendeligt Besvær. Ikke stor nok, men heller ikke liden nok – utækkelig, som alt middelmaadigt.

Denne Maidag med Vaar i Luften gjorde mig fortvilet, og min Længsel svulmede over alle Grænser. Jeg følte mig svag og kraftløs som efter en svær Sygdom.

Gang paa Gang gjentog jeg for mig selv: hvordan skal dette ende. Som altid om Formiddagen var jeg alene. Jeg havde reist mig fra min lave Kaminstol og slæbte mig omkring med trætte Skridt. Da ringte det energisk paa Entreklokken, og mit Hjerte stod stille i mit Bryst. Den Ringen var hans.

Jeg blev staaende som naglet til Pletten. Hørte ham derude. Da han bankede paa Døren, tog jeg et krampagtigt Tag om Bordpladen.

Saa stod han foran mig og gav mig stille Haanden: «Vær ikke vond, fordi jeg kommer!»

^[97] Men da var det forbi. Jeg kunde ikke mere bruge min Vilje, og jeg sank sammen i hjælpeløs Graad.

Da tog han mig ind til sig, lagde mit Hoved paa sin Skulder og hviskede: «Kjære, deilige Eva, hvordan skal dette gaa!» Jeg lukkede mine Øine og sagde bare, at jeg Ingenting mere vidste, at jeg havde mistet min Forstand og al min Vilje. Men han svarte bare: «Nei nei, luk ikke Øinene dine! Se paa mig med de deilige Øinene dine – kjære, kjære Eva!» Og jeg saa paa ham gjennem Strømme af Taarer: «Jeg er saa vanvittig glad i dig! Hvad skal jeg gjøre! Du maa ikke gaa fra mig, det kan jeg ikke.» Da søgte hans Læber mine, og jeg lukkede atter mine Øine og ønskede mig Døden. Aldrig, aldrig mere slaa mine Øine op, aldrig kjende, at hans Arme slap mig. Dø med hans Læber mod mine, dø nu, – alt, som kommer siden, bliver ondt! Aa, hvor var hans Kys ængsteligt og blygt, hvor var hans Ord dumme og søde! Og hvor var vi ikke begge unge og skjælvende, som om intet før havde rørt vore Hjerter. Alverdens Lys og Sol var i os og omkring os!

Han fortalte mig, hvordan dette var kommet for ham. Han vidste hvorfor, kunde forklare det – sagde mig, hvilke Egenskaber [98] det var hos mig, som havde tiltrukket ham, sagde tusinde Ting, som var deilige at høre, og endte med: «Du var ligesom Toppunktet af Kvinde! Du havde alle specielt kvindelige Egenskaber i saa høi en Grad – du var koket, forføngelig og forførdelig sød ...» Jeg holdt Haanden over hans Mund: «Min Herre!» «Jo, du var, og dertil havde du det, som Kvinder ikke pleier have!» Jeg lo: «Humor?» – «Ja, og saa gruelig meget Forstand – næsten som et Mandfolk!»

«Aa, der er ingen Udvei med dig – du er uforbederlig!»

«Ja, og hvordan kunde nu du ... du, som aldrig har fundet andet end frygtelige Mandfolklaster hos mig – hvordan kunde du.»

Men jeg kunde Ingenting forklare.

«Ja du, den som vidste det; jeg kan jo egentlig slet ikke like dig!»

Det maatte jeg betale.

«Nei, jeg kan ikke! Du er en Tyran, og alt, som er forførdeligt. Og alligevel –»

«Og alligevel?»

Jeg bøiede mig mod ham: «Alligevel: min Herre – her er min Nakke!»

– Aa, hvor var vi unge disse faa lykkelige Minutter! Verden var ikke til for os.

Men altfor snart blev vi vækket op til ^[99] den haarde Virkelighed, og vi maatte skilles med kolde, ligegyldige Ord.

Og før han gik, fik han mig atter til Fortvilelse ved at sige: «Aa, kjære dig, dette er Vanvid! Imorgen vil du angre, imorgen vil du bebreide mig.»

Og jeg kunde ikke faa svaret ham, kunde ikke faa sagt ham, hvor daarligt han kjendte mig, naar han trodde det. Kunde ikke faa sagt ham, hvor godt jeg saa tilbunds i det hele, hvor jeg nu med en Gang var klar over alt, ogsaa over mig selv – nu, siden vi havde aabnet vore Hjerter for hverandre i den inderligste Fortrolighed.

Straks han var ude af Døren, maatte jeg sætte mig og skrive det til ham altsammen.

Han maatte ikke misforstaa mig. For Guds Skyld ikke det! Han maatte ikke blande mig sammen med disse ørkesløse Fruer, hvis Maal er Tidsfordriv og hvis høieste Begjær er «smaa Stemninger». «Jeg kan Ingenting halvt, der findes ikke Maadehold i mig. Saa letvindt og grei og kry jeg ellers er, saa tung, kjedsommelig og ydmyg bliver jeg, naar jeg elsker. Ja, min Ven, nu er det sagt: Jeg elsker dig, det er den forfærdelige, deilige Sandhed, det sorteste, uryggeligste Alvor. Ingen Magt kan redde mig fra dig.»

^[100] Og jeg sagde ham, at de ydre Forhold ingen Rolle spillede for mig. Længe nok havde jeg levet til at vide, hvor lidet alt Ydre har med Lykken at gjøre. Jeg kunde arbeide, vilde ingen Last være for ham, aldrig det; men jeg følte mig som hans – hans Vilje var min i alt.

Ærlig, ligefrem og fuldt bevidst kom jeg til ham og sagde: Her er jeg! Bestem over mig. Raad mig. Befal mig! Kan «andre» skaanes, aa, da er det deiligt; men ét er over alt andet!

Saa kyssede jeg Brevet og sendte det hen til hans Bolig. Nu var det gjort, og jeg var rolig og glad. – Nu først ser jeg Omfanget af min Naivetet; dengang havde jeg bare en Tanke: at være ærlig og hel, ikke pjaltet og smaalig, som alle dem, der skyder sin Feighed ind under hykkelsk Snak om Pligter og Moral, som alle dem, der søger Tidsfordriv.

Den næste Aften skulde vi begge i et stort Selskab hos vore fælles Venner. Men der var tusinde Aar til da.

Om Kvelden, da jeg kyssede mine Børn til Godnat, havde jeg en ubeskrivelig Trang til at sige dem, hvilken forunderlig Ting der var hændt deres Mor, hvor hendes Hjerte ^[101]bankede af Lykke. Min Samvittighed var let og fri, og min Mand, stakkar, maatte døie en Mængde gaadefuldt Snak ved Aftensbordet. Jeg gav ham Haanden og sagde: Hvor forunderligt Livet er! Helst vilde jeg taget ham om Halsen og sagt: Min bedste Ven i Verden, glæd dig med mig! Ja, var det nogen paa Jorden, jeg trygt kunde sagt alt til, saa var det ham. Han vilde forstaaet det og tilgivet. Og maaske vilde det paa en Vis have lettet ham. Han sagde jo altid, at han led, fordi han stængte mig ude fra Livet. Ja, han vilde tilgivet og forstaaet, men – bedrøvet vilde han blevet! Aa, min inderlig snille, gode Ven, derfor tier jeg – endnu. Aa, hvorfor maa jeg gjøre dig ondt! Hvorfor maa det gjøre dig ondt, at jeg er glad og lykkelig, naar vi to dog aldrig mere kan gjøre hverandre glade! Men du vil blive bedrøvet, thi intet kan udslettes af ens Liv, og jeg var dog engang meget for dig.

Og tror du ikke ogsaa jeg føler det som en grænseløs Sorg, at jeg maa tilføie dig dette. Men der er et, som er over alt!

Og det er den grusomme Sandhed, at ikveld er du mig et Middel til at faa de forfærdelige Timer til at gaa – de lange, lange Timer til imorgen, da jeg skal se ham.

[IV]

[102] «Es ist mehr Vernunft in deinem Leibe, als in deiner besten Weisheit. Und wer weiss denn, wozu dein Leib gerade deine beste Weisheit nöthig hat?»

Nietzsche.

Jeg gik som i en Drøm den næste Dag. Af og til stod jeg stille i min ensomme Stue og slog Hænderne sammen og hviskede: «Hvad er der hændt? Hvad er det, du staar i Begreb med at gjøre?» Og atter travede jeg op og ned i ulidelig Spænding. Jeg var som en Streng, der var spændt til det høieste. Naar vilde den briste! Aa, hvor en Dag kan være lang! Der var endnu tusinde Aar til i Aften!

Men da Tiden nærmede sig, blev jeg rolig. Jeg betoges af en underlig vemodig, høitidsfuld Stemning. Jeg kyssede mine Børn, som om jeg aldrig mer skulde se dem, og gik ind og sagde et høist forstyrrende Godnat til min Mand. Jeg maatte stryge ham over Haaret, jeg maatte se til hans Lampe. Hvor var jeg taknemmelig over, at han kun var en Smule grættet, og ikke det mindste rørt. Havde han havt det gode, hjælpeløse Blik, og den trætte resignerte Stemme, som han undertiden havde, da havde det været forbi med mig.

[103] Nu kunde jeg gaa med den trygge Overbevisning, at min Nærværelse nærmest generte ham.

Saa klædte jeg mig rolig og med Omhu – helt i hvidt – og kjørte afsted.

Jeg sad i Vognen og drømte om ham. Jeg saa ham komme imod mig med vor deilige Hemmelighed – det var, ligesom jeg syntes han maatte være brudgomsklædt. – Jeg kom jo for at gjentage: Her er jeg!

Hvilken Dag maatte ikke ogsaa han have gennemlevet. Aa, min Ven, at du nu har det ondt og pinligt for min Skyld. For ondt, og forfærdelig vanskeligt er det jo ogsaa for dig – tror du ikke, jeg forstaar det. Men det ene opveier alt – ikke sandt, kjære, kjære dig!

Du er saa forsigtig, saa klog. Men jeg er dum og uden Maadehold. Da du læste mit Brev, blev du da forfærdet over mig? Tænkte, at jeg er «moralsk fordærvet». Er jeg det, min elskede Ven? Jeg ved Ingenting mer! Du vil tænke bekymret paa mine «Pligter», jeg ved det, og have ond Samvittighed. Men for dig maa jeg tilstaa det, jeg har ikke ond Samvittighed – det forfærder mig selv undertiden – men det er sandt, og jeg føler ikke Pligter mod nogen. ^[104] Jeg har aldrig gjort noget af Pligt. Naar jeg har været en god Mor, og det har jeg, saa er det, fordi det har været min inderligste Trang – kanske var det den sorteste Egoisme, hvad ved jeg! Og naar jeg *var* en god Hustru, og det var jeg, saa var det, fordi det var mit Liv at være det – dengang.

Men det er sandt – det er et, jeg har gjort af Pligt – det eneste, som er mig uskjønt at tænke paa. Aa, min Ven, kunde du forstaa, hvor jeg har været ensom!

Men – kan det være stygt og ondt og umoralskt, at jeg selv er glad, og at min Evne til at glæde andre vokser?

Aldrig har jeg tænkt saa lyst og vakkert om alle, aldrig været saa god og sand, som naar jeg har været glad!

Og nu, min forunderlige, gaadefulde Ven, nu er jeg glad! For om fem Minutter skal jeg se dig, føle din Haand i min. Se din Tak og din Glæde lyse ud af dit Blik, ligesom du skal se min!

– Jeg stod i Entréen og tog mit Tøi af, og mit Hjerte bankede, og mine Hænder var brændende hede. Nu stod han derinde, ventede i Spænding. Min stakkars Ven, jeg kommer jo, hvor kunde jeg andet.

^[105] Jeg pustede langt ud. Ah! Nu gjælder det Selvbeherskelse.

Døren gik op, og jeg gled ind i Lyset. Gudskelov, han var ikke i det første Værelse. Lettet hilste jeg paa Værtsfolket og andre Kjendte. Blev fanget ind i en Kreds af leende og disputerende Damer. Det var godt. Jeg trængte Tid. Min Ophidselse var for stor. Jeg kunde naarsomhelst gjøre Skandale. Hvor klogt af ham at holde sig tilbage. Men alligevel – mit Blik gled skuffet omkring – at han kunde sidde rolig derinde! Han maatte jo nu have hørt mig. En pludselig Angst greb mig. Var han her ikke? Her var ligesom saa tomt, trods de mange Mennesker. Jeg nærmede mig en Smule den aabne Dør til det indre Værelse, men gik hurtig tilbage – turde ikke se derind.

Atter fangedes jeg ind i Dameflokken, hvor jeg maatte høre paa et anstrengt Jag efter at sige morsomme og spirituelle Ting. Høre, hvorledes de bedste Venners smaa og store Svagheder blev gjort latterlige, og deres smaa og store Sorger blev udnyttede til at sige gode og dybsindige Ting om. Hvor alt, selv det saarest og bitreste, et Menneske havde lidt, paa det grusomste og mest raffinerede blev gjort om til Underholdning. [106] Ja selv egne Sorger, egne Livstragedier blev med passende vibrerende Stemme og klædelig Selvbeherskelse interessant og alvorlig serveret. Hvert stort og lidet Ben blev afgnaget til det yderste under den almindelige Trang til at hævde sig som dannede Mennesker, der kunde snakke om alt, fordi intet menneskeligt var dem fremmed.

Men jeg, som stod der med hver Nerve spændt i Angst og Uro, og i Glæde, som jeg ikke turde give Luft, jeg blev ræd. Aldrig før havde jeg saa dybt følt det moderne Selskabslivs Hulhed, og aldrig var Menneskene forekommet mig saa rovdyragtige, saa grusomme. Dersom de nu kunde faa et Glimt af min skjælvende Sjæl at se, hvor vilde de ikke kaste sig over den som Hyæner, og slæbe den blodig omkring paa Torvene. Jeg gik fra dem og nærmede mig atter den aabne Dør til Røgeværelset.

Da kom Fru N. hen til mig, lagde sin Haand paa min Skulder og sagde leende: «Nu, hvad siger du om Bjørnen, som saa pludselig er reist! Og nu, da vi trodde, du rigtig havde faaet ham i Bur. Ja, det nytter ikke, du ser dum ud – han var krøbet ydmygt i Bur! Ja, min Ven, der har du meget paa Samvittigheden!»

[107] Hendes Ord lød som langt borte fra. Jeg tog fast om hendes Arm og sagde: «Jeg er ikke frisk. Hjælp mig, Marie.»

Hun lagde forskrækket Armen om min Skulder: «Aa kjære dig – kom!» Og hun støttede mig ud, stilfærdigt og smaasnakkende, saa ingen skulde mærke noget, og lidt efter laa jeg paa hendes Seng.

Hun sad hos mig. «Vil du hjem, Eva?» «Ja tak.» Saa gik hun stille ud og kom først tilbage om en Stund med mit Tøi og sagde, at en Vogn var hentet. Taus hjalp hun mig Tøiet paa og fulgte mig ned af Trapperne. Dernede i den mørke Gang klappede hun mig paa Kindet og sagde stille: «Vær ikke vond paa mig, Eva.»

Jeg bare rystede paa Hovedet. Saa kørte jeg hjemover, tungt støttet mod Vognens Puder. Marie havde ladet Kaleschen slaa op.

Men da jeg kom ind i min egen Entré, og Pigen stod forskrækket foran mig og spurgte: «Men kjære – er Fruen syg,» da svigtede Kræfterne mig, og jeg maatte

hjælpes ind i min Stue, hvor Bevidstheden – trods den voldsomste Viljeanstrengelse – forlod mig.

Da jeg vaagnede, laa jeg paa Chaiselongen, og min Mand sad hos mig og holdt [108] min Haand. Da jeg saa ham, lukkede jeg uvilkaarlig atter Øinene. Han strøg mig over Haaret og sagde: «Kjære Eva, du er syg.» Og hans Stemme var saa tyk og underlig. Da var det, som et Jernbaand løsnede fra mit Bryst, og de varme Taarer strømmede ned over mit Ansigt.

Atter klappede han mit Haar og spurgte med Angst i alle Miner: «Hvad er det?»

Jeg fik endelig presset frem: «Jeg har det ikke godt!»

Stille sagde han: «Nei nei.» Men hans dybe resignerte Suk gjorde mig ondt. Jeg vilde jo gjerne sige ham alt. Men jeg sagde bare: «Bryd dig ikke om det – det er vist bare det, at jeg pludselig er blevet voksen, og det er saa ondt at blive voksen.»

«Ja – aa ja, skjønt naar det først er over ... men prøv nu at sove. Skal jeg gaa?»

Men som i Rædsel holdt jeg hans Haand fast, og paany brød Graaden frem i krampagtigt Udbrud: «Aa, hvorfor skal jeg altid være alene! Alene bestandig! Aa, hvorfor slap du mig!»

Da bøiede han sig over min Haand og kyssede den og sagde alvorlig: «Kjære dig, jeg har megen Skyld mod dig. Men du [109] skal tro mig, naar jeg siger dig: Aldrig har jeg holdt inderligere af dig end nu! Du er det eneste Menneske, som ikke kjeder mig – ikke plager mig!» Saa slap han min Haand og bøiede sig fremover med Panden mod sine Hænder: «Men slig er det. Livet er ingen Leg.»

Da var det mig, som tog hans Hænder og kyssede dem. Og jeg bøiede Knæ for ham i mit Hjerte; men intet Ord fik jeg over mine Læber. Alt, hvad jeg kunde sige, blev saa banalt, alt blev Fraser ligeoverfor denne enkle Menneskelighed, denne mandige Sorg.

Om en Stund, da han taus reiste sig for at gaa, sagde jeg uden at se paa ham: «Tak, tak for dette ... aa, jeg vilde saa gjerne sige dig ...»

Men han slog afværgende ud med Haanden: «Sig mig Ingenting. Jeg ved alt. Det er jo naturligt – altfor naturligt. Jeg er modløs og magtesløs, jeg er gammel, og du er endnu ung.

Tænk ikke paa mig. Tænk paa dig selv. Prøv at hvile, bringe dine Nerver til Ro.
Godnat!»

«Godnat og tak!»

– Jeg blev liggende ubevægelig. «Aldrig har jeg holdt inderligere af dig end nu!»

Ja, *saa* sagde han.

[V]

[110] «Es giebt also platonische Liebe, wenn auch die Professoren der Psychiatri nichts davon halten. Ich möchte sogar sagen: es giebt nur «platonische» Liebe. Denn was sonst noch Liebe genannt wird, gehört in das Reich der Säue.»
Weininger.

Min Kjærlighed var altsaa den, som hørte hjemme i «das Reich der Säue», thi alt samlede sig i vild Længsel efter hans Nærhed. Den overdøvede endog min saarede Forfængeligheds Raab om Hevn, den overvandt min Stolthed, den slog mig til Jorden. Som et Dyr kunde jeg styrtet mig ud i Skogene og raabt paa ham, besvoret ham at komme tilbage.

Men Fortvilelsen blev til Sygdom. Ingen Kunst kunde længer bringe mig Søvn, og jeg blev hjælpeløs som et Barn i min Elendighed.

Da sendte min Mand mig paa Reise. En Søster af ham, som vore Børn elskede, overtog imidlertid mit Hus. Hvor var jeg ham atter taknemmelig.

*

Og jeg reiste over store Hav; men naar Bølgerne rullede mod Skibets Stavn, [111] sprang jeg frem, bredte Armene ud og raabte mod dem: Aa, min Elskede, tag mig, tilintetgør mig!

Men Skibet hævedes og gled over. Det var som et skuffet Haab hver Gang. Jeg knugede Hænderne mod Hjertet. Aldrig skal det naa mig, det store Bølgernes Favntag!

Og naar jeg saa Solen synke i Hav de stille Kvelder, rakte jeg atter mine Arme ud: Min Elskede, lad mig dø i din Glans, fortæres i din Vælde! Tag mig op til dig!

Men Solen sluktes, og mine Arme blev trætte, og min Strube tør af at raabe.

*

Jeg tænkte paa Nietzsches, denne «Kvindehadere» skjønnne Ord om Kvinden og Kvindens Kjærlighed, da jeg sad paa Dækket efter Solnedgang, træt af Kamp med mig selv.

«Et Legetøi være Kvinden, rent og fint, lig Ædelstenen, bestraalet af Dyder fra en Verden, som endnu ikke er til.

I eders Kjærlighed være eders Ære! Lidet forstaar Kvinden sig ellers paa Ære. Men dette være eders Ære, *altid at elske [112] mer, end I bliver elsket, og aldrig at være den anden.*»

*

To Aar er gaaet i Kamp og Arbeide. Atter vandrer jeg min jevne daglige Vandring nedover Skraaplanet – mod Graven. Kort efter Hjemkomsten fra hin Reise, som atter gav mig Søvn og Kræfter til at leve, modtog jeg et Brev fra ham. Langt og omhyggeligt udarbeidet, men uden Indhold. Jeg maatte prøve at tro ham – hans Opførsel havde dybe Grunde; det, som bandt ham, var – saa ufatteligt og fortvilende det var – uovervindeligt. Han var dømt til kun at se ind i Paradiset, aldrig komme derind o.s.v.

Og han roste min Helhed, mit Mod og takkede mig; men mellem Linjerne læste jeg, at han ikke fandt min Moral ganske i Orden. Jeg kastede Brevet paa Ilden med Foragt.

Han var dog saa skuffende lig en Mand!

*

Nu er det Arbeidet, jeg lever paa. Jeg tjener Penge, faar Ros, føler, at jeg vokser ved det, og muligens er paa Vei til at naa de Høider, hvor der er klart Udsyn, og jeg [113] kan finde det, som har blivende Værd. Men Arbeidet fylder ikke mit Liv. Endnu er det mig kun Surrogat for Livet. Det er godt at arbeide, bedre end alt andet; men jeg er ikke glad. Jeg er som altid fuld af Uro og ubestemt Længsel; ræd for Mørket og Ensomheden.

Vil det nogensinde blive anderledes? Jeg tror det neppe. Tør ikke haabe det. Og med Weininger maa jeg sige: «Hvad jeg her har fundet, vil sikkert ikke smerte nogen anden saa som mig selv.» Thi jeg ser ingen Redning for mig.

Betyder da ikke «denne Bog en Dødsdom» – for dens Forfatter?

Efterskrift

[114] «Der gives ingen Grader i Sandhed ingen Grader i Sædelighed.»

Weininger.

Opfordringen til at skrive en Selvbiografi vilde bringe det store Flertal af Mennesker i en pinlig Forlegenhed, siger Weininger: de færreste vilde kunne gjøre rede for, hvad de foretog sig igaar, end sige mere. Særlig gjælder det Kvinden, at hun ingen sammenhængende Erindring har om den egentlige Kontinuitet, som først rigtig kan forvise Mennesket om, at det lever, er til i Verden. Naar Kvinden «tilbagefølede» og «tilbageseende» betragter sit Liv, fremstiller det sig ikke for hende som en uophørlig, aldrig afbrudt Stræben, det bliver tvertimod altid hængende i enkelte Punkter.

Og hvilke Punkter er det? Det kan kun blive de, *for hvilke Kvinden i følge sin Natur har Interesse.*

[115] Kvinden forføier overhovedet kun over én Klasse af Erindringer, og det er de, som hænger sammen med Kjønslivet. «Erindringen om Elskerne, Frierne, Brudenatten, om hvert Barn, som om hendes Dukker. Om Blomsterne, hun har faaet paa Ballerne, Buketternes Pris, Tal og Størrelse, om hvert Vers, hvert Digt, der blev skrevet til hende, om hver Udtalelse af Manden, som har imponeret hende; men fremforalt – med en Nøiagtighed, der er ligesaa foragtelig, som den virker uhyggelig – om enhver Kompliment uden Undtagelse, som er hende sagt i Livet.

Det er alt hvad Kvinden erindrer af sit Liv.»

Dette læste jeg hos Weininger og naturligvis blev jeg sint og raabte: *Nei*, i al Evighed nei! Og jeg sagde som Festus til Paulus: den megen Lærdom gjør dig rasende! Dette er Løgn og Bagvaskelse. Og for 99de Gang slog jeg fast, at han intet ved, og intet kan vide om Kvinden. Men det arbeidede i mig. Og jeg dæmpede min Vrede og tænkte igjen: prøv nu at være sand. Tænk vel efter.

Ja – *noget* Ret har han; vi husker *godt* alt denslags. Jo, han har *meget* Ret, *bedst* husker vi alt fra vort Kjærlighedsliv. [116] Men længer *kan* jeg ikke gaa i mine Indrømmelser. Det *er* ikke alt, hvad vi husker. Der *er* Grader i Sandheden. Tusinder af Kvinder husker ligesom Mændene en Livskamp i Slid og Arbeide, fuld af Skuffelser og Haab, og med alle Evner spændt til det høieste.

Men alle, som skriver om Kvinden, tænker kun paa de store Byers ørkesløse, overkultiverede Damer – Drivhusplanterne og Ballernes Dukker, eller ogsaa paa de opagiterede, ensidig udviklede Emancipationsstræbere.

Hos Bondestandens og de næringsdrivende Klassers mange Kvinder, vilde Psychologen komme til andre Resultater, dersom han vilde nedlade sig til at studere dem. Der er en Mangfoldighed af Kvinder, som udfører større og vanskeligere Hverv i Livet, end nogen Stuelærd eller Kavalier fra den høiere Selskabsverden drømmer om.

Og da først og fremst de mange direkte eller indirekte jorddyrkende Kvinder i de store Bondesamfund – Gaardmandskonerne.

Den, som har mistet al Tro paa Kvinden, dette famlende Væsen, som søger ud over sig selv i evig Misfornøielse, vil blive beroliget og atter faa Haab om en naturlig [117] Løsning, naar han i et Bondeland som Norge reiser rundt og ser, hvad Landets Flertal af Kvinder yder i Retning af Arbeide og Omtanke. Ofte ser man i Virkeligheden her, at Patriarkatet ganske rolig og uden Vrøvl er gaaet over til et fornuftigt og vakkert Matriarkat, og alle Mennesker bøier sig i Respekt for «ho sjøl» (*mater familias*) ligesaavel som for «han sjøl» (*pater familias*). Og ingen vil kunne negte, at mangfoldige af disse Kvinder eier en Evne til at drage Slutninger og handle efter dem, med andre Ord, Evnen til at tænke og handle logisk, en Evne, der af Psychologerne altid fraskrives Kvinden.

Og spørg nu disse Kvinder, hvad de mindes, naar de ser tilbage paa sit Liv. Først og fremst vil ogsaa de, ligesom vi fra andre Samfundslag, huske alt det, som hænger sammen med hendes specielle Liv som Kvinde – Manden og Børnene og alt, hvad der dreier sig om dem, det er sandt; men uden Undtagelse skal man ved Siden deraf faa høre om et bevidst Liv som Samfundsmenneske, om en tappert og udholdende gennemkjæmpet Livskamp med dens Sorger og Glæder, Seire og Nederlag. – Om et værdigt Menneskeliv, som Mandens Raadgiver [118] og Medarbejder, der har sin Hædersplads i Høisædet ved hans Side, og for hvem de voksne Sønner bøier sig i Ærbødighed. Husets Hjerter, men ogsaa Hjerne.

Det giver noget at tænke paa. Kanske er det alligevel sandt, at Menneskene er paa farlige Veie – Veiene bort fra Naturen, og kanske er den eneste Løsning paa alle Spørgsmaal og alle Forviklinger den enkle, at Mand og Kvinde skal tage hverandre i Haanden og tillidsfuldt og ydmygt vandre tilbage – kortere eller længere – de samme Veie, paa hvilke de nys hæsblæsende kapløb i Mistro og Had – den ene altid jagende forbi den anden. Men alt gaar jo i Ring, og derfor er det egentlig galt, naar man taler om at gaa tilbage. Det største af alle Fremskridt er jo dog gennem det komplicerede at naa det enkle. Og selv det enkleste vil altid tage nye Former.

– Men, selv om der ingen Grader var i Sandheden, og Kvinderne *kun* huskede alle de Ting, Weininger regner op, og som er ham saa foragtelige, saa er det sikkert, at alle de Ting, Mænd – Massen af Mænd – husker, forekommer mig mindre værdifulde. Kvindens Erindring dreier sig altsaa altid om det ene store, selv om enkelte Ting kan ^[119] synes smaa, og om man kan sige, det er latterligt og barnagtigt – ja foragteligt at huske dem, saa har det sin Mening og sin dybe Grund i hendes Helhed som Natur. Det hænger sammen med det store. Det er Udslag af den Ensidighed, som er hendes Styrke, og saasandt det er denne Kvindens Styrke, som bærer Menneskeslægten, saa er ogsaa denne Last i Virkeligheden en Dyd. Men ogsaa Dyd kan antage Former, som er mindre tiltalende. En Mand burde dog i det høieste smile af disse smaa kvindelige Svagheder. Og føle sig smigret. Thi selv idet mindste og latterligste er det altsaa ham, vi husker.

Men hvad er det nu, Massen af Mænd erindrer, naar de tænker tilbage paa sit Liv? (Man maa engang komme til det, at «Massen af Kvinder» sammenlignes med «Massen af Mænd» – ikke med Undtagelserne.) Det er Jagt, Kort og Schakpartier, problematiske Valghistorier, Væddeløb, erotiske Streiftog, der ikke altid er sobre eller synderlig værdige, Jagt efter Embeder og Stillinger, Titelsyge og politiske Kandestøberier, «Sager» og Trætter og Smaaærgjerrighed. I Samfundslag, hvor der ligefrem kæmpes for det daglige Brød, kæmper Kvinden med – og husker det.

^[120] Eller er jeg uretfærdig?

Men intet er mig mer imod end disse evige Opregninger af hverandres «Skyld», da kunde man holde paa til Dommedag. Det er ogsaa alle Ægteskabers hæsligste Sygdom.

Jeg vil tænke større paa det hele og ikke lade mig hidse – selv ikke af Weininger, men kun tvinge mig til at se, hvad jeg inderst inde føler som Sandhed.

Og Sandheden er for mig den, at Kvinden er, har været og maa vedblive at være ensidig, thi det er hendes Styrke. Hun har sin Begrænsning, og saasandt hun for Alvor ønsker at regnes for et tænkende Menneske, med hvem man kan snakke nøgternt om Tingene, saa maa hun lære at kjende og erkjende denne sin Begrænsning, respektere den, og se dens inderste, virkelige Storhed. Men inden sin Begrænsning kan hun dog naa ligesaa langt i Udvikling og Menneskeværd som Manden. Hos os omsættes kun Værdierne anderledes. Alt uvæsentligt maa tilsidesættes for det ene – vort Liv som Slægtens Opretholdere. Vi maa have Udvikling, fordi Slægten gennem vor Udvikling forædles. Vi skal og maa have Udvikling, ikke for at «frigjøre os fra Kvinden og blive Mænd», som Weininger og [121] Kvindesagskvinderne vil, «men for at blive mere «Kvinde», aandelig og legemlig stærke Mødre for en aandelig og legemlig stærk Slægt».

Thi *Høiden* af vort Værd som Menneske naar vi som Mødre. Men er det mindre end at naa det som Dommer, Politiker, Lensmand, Foged eller lignende? Det, som nu er lukket for os, er jo nemlig i Virkeligheden kun de aller kjedsommeligste af Mændenes Arbeidsfelter – Retten til den tvilsomme Fornøielse sin Livsdag lang at staa i Kø foran den trange Port til alt, som Embeder heder. Misunde dem, hvem som kan! Alt «frit» Arbeide, alle Omraader, al Kunst, alt, som er noget at misunde, staa os jo i Virkeligheden aabent – og maa saa gjøre.

Vor Vei er nu ikke trangere, end den har været for mangfoldige af Verdens største mandlige Aander, de ydre – kunstige Hindringer – er ikke større for os, end de har været for mangfoldige fattige og vanskeligt stillede Kunstnere og Videnskabsmænd, der har naaet de høieste Høider af menneskelig Ydelse. Adgang til Lærdom og Uddannelse staa os aaben, og maa saa gjøre; men ikke en af tusind Kvinder vil endnu [122] være saa meget «Mand», at hun hele sit Liv kan hævde sin Plads i de mange opslidende og ansvarsfulde Samfundsstillinger, som kræver et *helt og udelt* Menneske. Det er et uendeligt haabløst og unyttigt Arbeide, og fortvilet meget bortkastet Tid at diskutere den Ting i det uendelige – Naturen vil dog tilslut afgjøre det. Det vil regulere sig selv. Thi den største Hindring for fuld ydre Ligestilling er ikke Manden, men Kvinden selv.

I Aarenes Løb har jeg kjendt mange Kvinder, og naar jeg nu tænker tilbage paa de høiest udviklede, jeg har truffet, de aandeligt frieste, klogeste og klareste, de dygtigste, og de, som har naaet længst som Borgere, Samfundsmennesker og Kunstnere, ved jeg ikke en, som modbeviser, hvad jeg ovenfor har sagt. Tvertimod, de har alle været interessante og lærerige Bekræftelser derpaa, og selv er jeg mig endelig den sidste Bekræftelse. Idealet var visselig, om vi kunde sige: «Alt er os

tilladt, men ikke alt er os nyttigt,» og dersom vi var overlegne nok, burde ogsaa de sidste Skranker væk, det vilde være skjønnere; men det er farligt for de unge. Det vil forvirre deres Begreber, og skaffe dem tusind Skuffelser senere i Livet. [123] Vi er ikke modne til fuld Frihed, før vi har lært at erkjende vor Begrænsning. Og det har vi ikke endnu.

«– – Kvinden vil kunne være ukysk, og hun vil Sanselighed af Manden, ikke Dyd. – – Selv Mandens høiere platoniske Kjærlighed er hende i Grunden ikke velkommen; den smigrer og behager hende, men den siger hende intet. Og dersom Tilbedelsen paa Knæ foran hende vilde vare for længe, blev *Beatrice* ligesaa utaalmodig som *Messalina*,» siger Weininger.

Ja, uden Tvil. Naturen taaler ikke Sygdom. Den vil have Sundhed og levende Liv.

Platonisk Kjærlighed er en Fornærmelse mod Naturen.

Og ingen Forsmædelse er større for en sund og ufordærvet Kvinde, end den ikke at blive set paa og attraaet som Kvinde.

Naturen taaler det ikke. Og den bruger alt hos os, vor Stolthed, vor Forfængelighed, vore bedste og sletteste Egenskaber, som sine Vaaben. Den forlanger os *helt*. Og forat dens Vilje skal fuldkommes, maa vi være ensidige og stærke.

«– – Efter Kjendsgjærningerne at dømme, synes kun to Ting muligt for Kvinderne. [124] Enten den løgnagtige Akceptering af det af Manden skabte, idet de selv tror at ville det, som modsiger deres *hele*, endnu *usvækkede* Natur, den ubevidst løgnagtige Harme over Usædeligheden, *som om de var sædelige*, over Sanseligheden, *som om de vilde usanselig Kjærlighed*. Eller den aabne Tilstaaelse, at Kvindens Indhold er Manden og Barnet, uden den ringeste Bevidsthed om *hvad* de dermed tilstaaer, hvilken Skamløshed, hvilket Nederlag der ligger i denne Erklæring.»

Jeg kan ikke fatte med min Forstand eller føle med min Følelse, hvori denne Skamløshed bestaar. Og hvor faa Procent af «M» maa der altsaa ikke være i mig! Ja saa uhyggelig nærmer jeg mig det «rene Q», at jeg synes det skjønneste Livshaab og den herligste Evighedstanke ligger i denne Tilstaaelse – baade for Kvinden og Manden!

«At Kvinden virkelig nogensinde vil Kyskhed af Manden, kan man aldrig tro, skjønt det af og til paastaaes,» siger Weininger videre, – «thi en Kvinde, som forlanger Mandens Kyskhed, er, bortset fra hendes Hysteri, saa dum og saa uden al Evne til Sandhed, at hun ikke engang dunkelt føler, [125] at hun dermed tilintetgjør sig selv, uden Redning gjør sig værdløs, eksistensløs.»

Det er i Sandhed ikke greit at være Kvinde! Af de to Muligheder, hun har, er den ene afskyelig, den anden endnu afskyligere, den ene lastværdig, den anden endnu værre. Intet Under derfor, at «Kvinden maa gaa under som saadan, før kan ikke Guds Rige oprettes paa Jorden. Ved egen Kraft kan hun vanskelig naa det Maal. Den Funke, som saa svagt brænder i hende, maatte altid paany tændes ved Mandens Ild. *Eksemplet* maatte gives. Før Kvinden ophører at eksistere som Kvinde for Manden, kan hun selv ikke ophøre at være Kvinde. Da Kvindens Eksistens som Kvinde afhænger af Mandens Sexualitet, vil Kvinden vedblive at være Kvinde, indtil Manden har overvundet denne».

– Maa vi saa ikke frygte for, at Guds Rige paa Jorden vil lade vente paa sig?

Naar et Træ ikke længer bærer Frugt, hugges det om og kastes paa Ilden, og Naturen skaffer sig af med alt, som ikke har Livskraft og Livsglæde i sig, alt, som er tørt og vissent. Men det sunde lever evigt. Saa er det, og saa tror og haaber vi dog, det vil vedblive at være.

– «Forholdet mellem Mand og Kvinde er intet andet end Forholdet mellem *Subjekt* [126] og *Objekt*. *Kvinden søger sin Fuldending som Objekt.*»

Ja, *søger*, men naar den sjelden. Maaske fordi Subjektet selv ikke er «fuldendt». Sin Fuldending kan man først finde i noget *fast og færdigt*; har Nutidens Mænd for meget af Kvinde i sig?

Er de naaet for langt paa Veien mod den ideale Fællestype, siden vi mere og mere vanker paa vilde Veie og søger vor Fuldending udenom dem – i os selv? – For heller ikke der at finde den.

*

Jeg husker, da jeg var ganske ung, neppe voksen. «Manden», «Mysteriet» beskæftigede altid min Fantasi; men ved Siden af drømte jeg om et Livsværk. Jeg grebes af Tidens Tanker, efterhvert som de naadde mig, og ofte trodde jeg at have fundet mit Livskald. Mellem Kunstnerdrømmene kom andre. Snart var jeg besat af politisk Iver, agiterede som en Rigsdagskandidat før Valgene, drømte at blive en ny

Jeanne d'Arc. Snart var det Religionen, snart Afholdssagen, snart Sygepleien. Saa blev jeg Stuart Millgal. Kvindens Frigjørelse var det høie Maal, [127] jeg skulde vie mit Livsarbeide. Og jeg læste mange Bøger, klippede mit Haar kort og købte en Ridepisk.

Tiltrods for alle mine Naragtigheder havde jeg mange Friere. Det kan ikke være ubeskedent at sige det; thi det er jo ikke altid for sine Dyders Skyld, man gjør Lykke hos Mændene. Men jeg forelskede mig dødelig i en, som gjorde langvarig Kur uden at mene det alvorlig, medens to af mine andre Venner elskede mig alvorligere, end jeg fortjente, og tog Mén af det for Levetiden. Saa sørgede vi hver paa vor Kant. Efter fem Aars Sorg forelskede jeg mig igjen og blev gift. Og saa begyndte min anden Periode. Naar jeg nu ser tilbage paa det altsammen, faar jeg Mistanke om, at der sidder en stor Humorist et eller andet Sted og laver Komædie med Menneskene.

Helt fra Barndommen har jeg af og til havt Anfald af en forfærdelig Ensomhedsfølelse. Jeg græd som en besat over at «ingen holdt af mig, ingen vilde have mig, ikke engang Gud!» Og Natten og Mørket var min Rædsel.

Rædslen for Ensomheden, for Nat og Mørke melder sig nu igjen, stærkere og stærkere, og jeg ligger de vaagne Nætter og [128] føler mig som den eneste levende paa en endeløs Kirkegaard. Og intet andet kan dulme denne Rædsel, det ved jeg, end at føle et andet levende Menneske nær mig. Men jeg er alene.

Før min Reise var disse Nætter sammen med de lange forfærdelige Dage nær ved at tage min Forstand. Nu er alt roligere. Men endnu er der mange vaagne Nætter, og jeg græder over mit Arbeide, og jeg græder over mig selv.

Vil det blive anderledes, før Alderdommen lægger Slør over mine Sanser, og Glemsel over mit Sind? Jeg tør ikke haabe det. Hvor jeg søger, i mig selv eller udenom mig, finder jeg ikke min Fuldendelse.

«Erst Mann und Weib zusammen machen den Menschen aus,» siger Kant. Ja, men hvorledes skal den ene finde sin Fuldendelse i den anden? Jo mere de gaar fremad, jo større bliver jo tilsyneladende Afstanden mellem dem. Eller er det, som Weininger har fundet ud, at det, som ser ud til at fjerne dem fra hverandre, netop er det, som i dybeste Forstand skal føre dem sammen – i Fællestypen? Mangt og meget tyder paa det; men fæl er Tanken.

[129] Mer end nogensinde gjælder det om saa dybtsøgende Arbejder som Weiningers, at det egentlig er forbrydersk at tage enkelte Slutninger ud af sin Sammenhæng og angribe dem. Det er altfor let. De grundige Undersøgelser, som har ført ham til disse brutale Slutninger, maa ikke overspringes. Jo mere samvittighedsfuldt man læser ham, jo vanskeligere bliver det at sige noget. Man overvældes, og en udisciplineret Hjerne gaar mange Gange træt. Først tænker man kun paa at forsvare sig, væbne sig. Men man mærker snart, at her kan der ikke være Tale om Forsvar. Det er bare latterligt. Thi det er jo intet «Angreb» i almindelig Forstand, det er dybere end som saa. Mangt og meget kan en ulærd heller ikke forstaa paa Grund af manglende Sprogkundskaaber. Latin og Græsk forekommer f. Eks. ofte.

Men Hovedsagen er klar, og hvor meget eller hvor lidet Ret Weininger har i den, hvor megen eller liden Sandhed der er i hans Bog, saa er min Konklusion i alle Tilfælde den modsatte af hans:

Kvinden skal ikke frigjøres fra sig selv og blive Mand, men hjælpes til at blive endnu helere, stærkere og ensidigere, end hun nu er, saasandt Kjærligheden er Livets [130] Sol og Dug, og saasandt *al Frugtbarhed er skjøen og al Sygdom og Unatur hæslig.*

Men intet sundt og normalt Menneske kan tænke sig Jorden uden «das Gekribbel und das Gewimmel der Menschen» eller den «Fællestype», hvorom der forresten ogsaa profeteres i Bibelen,¹⁹ uden at fyldes med Gru.

Alle, som er sunde, vil raabe: *Lad Solen faa Lov at skinne paa Menneskene og lære dem at le mod den gryende Dag!*

Feigt er det at flygte for Livet!

*

Endnu hænder det mig af og til, at jeg tvinges til at tænke paa ham. Da forhærdes mit Hjerte, og jeg ler. Endelig, endelig ler jeg!

Hevn? Hvem taler om Hevn! Du var et Trin paa den Stige, jeg maatte opad, en Tilfældighed paa min Vei i et Øieblik, [131] da min Sjæl var syg af Ensomhed. Hvorleds skulde du have Skyld? Alt var jo mig, bare mig. Selv skabte jeg mig den Mand af dig, som jeg i Øieblikket havde Brug for; du var ikke Menneske nok til at kunne have Skyld. Og skulde jeg saa hade dig, eller tale om Hevn!

Dit Ansigt er udslettet af min Erindring – jeg husker dig ikke! Amen.

– – – Men hvorfor skjælver min Haand –!

Jeg ser et Øie, som stirrer paa mig – langt borte fra, og pludselig staar der skrevet foran mig:

«Die Verlogenheit der Frau!»

Noter

[n1](#). *Forfatternote*: Han var bl. a. stærkt erotisk, men levede i det sidste – sin nye Livsanskuelse tro – fuldkommen kysk.

[n2](#). *Forfatternote*: Tanken i Weiningers Theori har ellers nok i sin Spire været fremsat før, saavidt jeg husker af en tysk Forfatterinde for nogle Aar tilbage. Hun talte ogsaa om det saakaldte «tredie Kjøen» som den første Begyndelse til en ny og bedre Mennesketype.

[n3](#). *Forfatternote*: Da Tolstoj skrev «Kreutzer-Sonaten», var han en gammel Mand, som havde et halvt Snes Børn, og da har man vel for en Del glemt Livet i Manddommens fulde Kraft. Og Weininger var syg, og Paulus, som gjerne vilde, at alle Mennesker skulde «være som han», d. e. kyske, var vel ogsaa syg. Maaske som Weininger Epileptiker. «Der er givet mig en Torn i Kjødet, en Satans Engel, forat han skal slaa mig paa Munden, forat jeg ikke skal hovmode mig,» siger han. Og han var jo af og til «udenfor Legemet».

[n4](#). *Forfatternote*: Her taler ikke Forf. om «das Weib», men om «die Weiber», «sämtliche Weiber».

[n5](#). *Forfatternote*: «Naar en Kvinde «forstaar» en Mand,» siger Weininger, «– om Muligheden og Umuligheden af en saadan Forstaaelse bliver endnu at forhandle – saa smager hun saa at sige – saa smagløst dette Udtryk end maa være – efter hvad han har foretænkt hende.» Maaske. Ialfald ofte.

[n6](#). *Forfatternote*: «Geschlecht u. Charakter», S. 243.

[n7](#). *Forfatternote*: Der Mann fürchte sich vor dem Weibe, wenn es liebt: da bringt es jedes Opfer, und jedes andere Ding gilt ihm ohne Werth (Zarathustra).

[n8](#). *Forfatternote*: «En Kvinde konverserer (koketterer) eller snadrer, men hun taler ikke,» siger Weininger. «Men aller farligst er hun, naar hun tier, thi Manden er kun altfor tilbøielig til at tage Stumhed for Taushed.»

[n9](#). *Forfatternote*: «Og Herren blev spurgt af en: Naar kommer dit Rige? Da svarede Herren: Naar to bliver et og det ydre som det indre, og det kvindelige staar sammen med det mandlige, og der bliver hverken Mand eller Kvinde, men begge tilsammen.»

Hulda Garborgs *Kvinden skabt af Manden* er lastet ned gratis fra bokselskap.no